

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Filosoofia ja semiootika instituut
Filosoofia osakond
Filosoofia ajaloo õppetool

Joosep Sibul

**Sissevaade Georg Hackenschmidti
filosoofilisse õpetusse**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: professor Ülo Matjus

Tartu 2014

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	3
1. Hackenschmidt biograafia	6
2. Hackenschmidt filosoofiline õpetus	11
2.1 Maailmasõja-eelne ehk varajane Hackenschmidt.....	11
2.1.1 „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“	12
2.1.2 „The Way to Live“.....	12
2.2 Maailmasõja-järgne ehk hiline Hackenschmidt.....	17
2.2.1 „Hoiakud ja ilmutused“	18
2.2.2 „Enesetäiustamine“	25
2.2.3 „Aeg ja ruum“	34
2.3 Hackenschmidt filosoofiliste vaadete sarnasusest ja erinevusest maailmasõja- eelsel ja -järgsel perioodil seoses elukäiguga	37
Kokkuvõte.....	39
Kirjandus.....	43
Abstract.....	47

Sissejuhatus

Georg Hackenschmidt oli Tartus sündinud eesti maadleja ja mõtleja. Iga eestlane on kuulnud Georg Lurichist ja Aleksander Abergist, kuid palju vähem teatakse Hackenschmidti, kelle kuulsus väljaspoolt Eestit ületab ilmselt mõlema eelnimetatu oma. On isegi küsitud, kas Hackenschmidti puhul pole tegemist kuulsaima eestlasega. (Vt. Schwede 2000.) Hackenschmidti tuntus tuleneb eelkõige tema sportlaskarjäärist – tegemist on ikkagi mehega, kes võitis rohkem kui 3000 maadlusmatši järjest, palju vähem teatakse aga sellest, et kaks kolmandikku oma elust tegeles Hackenschmidt filosoofiliste mõtisklustega. (Vt. Ree, Urmson 2005: 150.) Selline ebatavaline metamorfoos sportlasest mõtlejaks tundus minule, spordist lugupidavale filosoofiatudengile väga intrigeeriv.

Asudes Hackenschmidti lähemalt uurima, ilmnes, et kuigi teda määratletakse sportlase kõrval mõnes kohas ka psühholoogi ja sporditeoreetikuna, peetakse teda valdavalt filosoofiks, seda nii eesti- kui ka võõrkeelses kirjanduses. (Vt. nt. Bronner 1935; Fair 1997: 347; Hemme, Todd 2013: 15; Norris 1959: 11; Parve 2007; Ree, Urmson 2005: 150.) Eesti suurim Hackenschmidti-uurija Olaf Langsepp nimetab Hackenschmidti filosoofiks peaaegu igas Hackenschmidti käsitlevas tekstis. (Vt. nt. Langsepp 1968: 4, 58; 1994: 24; 1998: 579.) Sporditeadlane professor Atko Viru ütleb teose „Valitseda elu“ saatesõnas, et Hackenschmidt oli filosoof. (Vt. Viru 1997: 303.) Uudisteagentuur Reuters põhjendas Hackenschmidti valikut sajandi 100 suurima sportlase hulka järgnevalt: „Maadleja, jõumees ja filosoof Georg Hackenschmidt viis professionaalse maadluse populaarsuse enneolematult kõrgele“. (Vt. Põldoja 1999.) Eesti Spordimuuseum ja Eesti Olümpiakomitee annavad välja Hackenschmidti nimelist raamatuauhinda, Spordimuuseumi kodulehel on auhinna nime valikut põhjendatud järgnevalt: „Auhinna nime valikul lähtusid väljaandjad arusaamast, et Tartus sündinud Georg Hackenschmidt oli nii rahvusvaheliselt edukas sportlane kui ka tunnustatud filosoof [---].“ (Vt. „Georg Hackenschmidti raamatuauhind“.) Texase ja Louisiana Ülikooli kehakultuuriteadlased Terry Todd ja Spencer Maxcy kirjutavad oma artiklis „Muscles, memory: and George Hackenschmidt“, et tegemist on filosoofiga. (Vt. Maxcy, Todd 1992: 10, 14.) Ka filosoofid ise on paigutanud Hackenschmidti filosoofide hulka. Filosoofia professori Jonathan Ree ja filosoof James Opie Urmsoni poolt koostatud „Lääne filosoofia entsüklopeedias“ paikneb Hackenschmidt Jürgen Habermasi järel. (Vt. Ree, Urmson 2005: 150.)

Leidub palju kirjandust, kus käsitletakse põhjalikult Hackenschmidti kui maadlejat, kuid kui räägitakse Hackenschmidtist kui filosoofist, siis piirduaksegi enamasti pelga osutusega ning käsitlust ega ülevaadet temast kui filosoofist ega ka tema filosoofiast ei anta. (Vt. nt. Koik 1996: 41-55; Kristjanson 1973: 135-144; Langsepp 1968; Snowden 2012.) Enamasti nenditakse lihtsalt, et tegemist on tuntud või tunnustatud filosoofiga, et Hackenschmidt pidas filosoofia-alaseid loenguid erinevates ülikoolides; et see on ebatavaline, et sportlasest sai filosoof, kuid asjast endast mitte midagi. Nagu ka Olaf Langsepp on kirjutanud: „Paraku vaikitakse sellest peaaegu alati, vaid vahel mainitakse möödumisi.“ (Langsepp 1968: 58) Mõnel juhul on siiski paari lausega avatud Hackenschmidti kui filosoofi, näiteks Lääne filosoofia entsüklopeedias on kirjas, et Hackenschmidti filosoofia tugines taimetoitlusele, enesekontrollil ja vaimususele, „The Morning Recordis“ on kirjas, et Hackenschmidti filosoofia teemaks on eluteadus. (Vt. Ree, Urmson 2005: 150; „Hackenschmidt, Famed Matman Dies..“ 1968.) Hackenschmidti kui filosoofi ja tema filosoofiat on püütud avada ainult kolmes eestikeelses kirjatöös. Professor Atko Viru annab mõnel leheküljel ülevaate Hackenschmidti filosoofiast toetudes peamiselt Olaf Langsepa raamatule „Georg Hackenschmidt“ ja analüüsib paari Hackenschmidti väidet. Samas märgib Viru: „Maadluskuulsuse ja filosoofi Georg Hackenschmidti küpsemate eluaastate looming on enamusele eestlastest tundmatuks jäänud.“ (Viru 1997: 303) Aivar Kull tutvustab põgusalt Hackenschmidti mõtteid oma arvustuses Hackenschmidti autorikõitele „Valitseda elu“, kuid ta toetubki üksnes sellele teosele. Samas leiab ka Kull, et Hackenschmidti isik ja ideed vääriskid rohkem tähelepanu. (Vt. Kull 1998.) Olaf Langsepp peatub Hackenschmidti filosoofial oma 1968. aastal välja antud raamatus „Georg Hackenschmidt“. Seda osa sisse juhatades kirjutab ta: „Siinkohal tahakski põgusalt peatuda Georg Hackenschmidti sellel teelõigul, mis pikkuselt mitmekordselt ületab eelnenud ning mille ulatust pole senini mõõta suudetud.“ (Langsepp 1968: 58) Mõned leheküljed hiljem nendib Langsepp, et Hackenschmidti filosoofiast ülevaade puudub ning seetõttu käsitleb ta vaid paari probleemi teosest „Fitness and Your-Self“, mis on kõige rohkem seotud kehakultuuriga“. (Langsepp 1968: 69) Langsepp lõpetab Hackenschmidti filosoofia käsitlemise järgneva konstateeringuga: „Ning kuigi pole veel ülevaadet tema vaimuloomingus kätkevaist väärtusist, kõnelemata põhjalikust analüüsist ja hinnangust, võime juba nüüd avaldada siirast tunnustust nende looja püüdlustele [---].“ (Langsepp 1968: 76) Inglise keeles on teadaolevalt ilmunud üks Hackenschmidti filosoofiat käsitlev tekst, Terry Toddi ja Spencer Maxey artikkel „Muscles, memory: and George Hackenschmidt“, kuid see sporditeoreetikute artikkel põhineb ainult mõnel

Hackenschmidti teosel, jättes samal ajal välja tema kujunemise filosoofiks. Vajadusele Hackenschmidti filosoofilist õpetust uurida viitab ka Hackenschmidti eesti keelde tõlkinud Katre Ligi. (Vt. Ligi 1997: 297.) Sellele, et Hackenschmidt filosoofina on uurimata või põhjalikult uurimata, on viidanud ka teised. (Vt. nt. Brüggemann 2010: 145; Hemme, Todd 2013: 18.) Kompenseerimaks seda puudujääki on minu bakalaureusetöö eesmärgiks anda oma panus Georg Hackenschmidti kui filosoofi uurimisse. Minu töö eesmärgiks on tuua selgust, et kellest räägitakse, kui räägitakse filosoofist Georg Hackenschmidt. Milline on Georg Hackenschmidti õpetus? Mida peetakse silmas, kui mainitakse Hackenschmidti filosoofiat? Millised on Hackenschmidti kirjutised? Sellest ülesandest lähtuvalt on kantud ka minu töö teatav referatiivsus.

Käesoleva töö esimeses osas annan ülevaate Hackenschmidti elust, keskendudes sellele, kuidas temast kujunes filosoof, samas mitte täiesti unustamata tema elu esimest poolt, arvestades, et tema õpetus on tugevasti seotud tema atleedikarjääriga. Töö teises osas esitan sissevaate tema õpetusse, lähtudes mulle teadaolevatest ja kättesaadavatest kirjutistest. Hackenschmidti filosoofilise õpetuse olen jaganud tinglikult kahte perioodi: maailmasõja-eelne ja maailmasõja-järgne. Kronoloogiliselt liikudes annan ülevaate Hackenschmidti kirjutistest, põhjalikumalt keskendun ta filosoofilise õpetuse mõistmise seisukohalt tähtsamatele teostele. Viimases alapeatükis toon välja mõningaid erinevusi ja sarnasusi Hackenschmidti kahe perioodi vaadete vahel ning juhin tähelepanu filosoofilise õpetuse kesksete aspektide ja elukäigu seostele.

Soovin tänada oma juhendajat professor Ülo Matjust igakülgse abi, viidete ja soovitude eest. Samuti tänan Olaf Langseppa, kes suunas mind tema uurimisel ja kirjanduse otsimisel.

1. Hackenschmidt biograafia

Georg Karl Julius Hackenschmidt sündis 1. augustil 1877¹ Tartus Pauluse kirikus. Georg Hackenschmidt isa oli baltisakslane Georg Friedrich Heinrich Hackenschmidt, kellele kuulus värvimistöökoda. Hackenschmidt ema Ida-Louise Johansson oli ema poolt eestlane ja isa poolt rootslane. Seega räägiti Hackenschmidt kodus nii eesti kui ka saksa keelt. (Vt. „Hackenschmidt in Estland und Schweden“ 2006; Langsepp 1968: 19; „The Russian Lion“: 4; Walker 1953: 9.)

Juba lapseas paistis Hackenschmidt, keda hüüti Jürkaks, silma märkimisväärse kehalise võimekuse ja füüsilise jõu poolest, juhtides poistekampa ja võites auhindu kooli spordivõistlustel. (Vt. Langsepp 1968: 20; „The Russian Lion“: 6-7, 11.) Pärast Tartu Reaalkooli lõpetamist töötas Hackenschmidt mõnda aega kohaliku sepa juures õpipoisina, tegeledes siiski samal ajal hobikorras ka spordiga. 1895. aastal kolis Hackenschmidt Tallinna, kus ta töötas mitmes masinatehases eesmärgiga omandada inseneri elukutse. Kuid nagu Hackenschmidt ise selle kohta ütles: inimesed teevad plaane, jumalad naeravad – inseneri Hackenschmidtist ei saanud, sai hoopis sportlane ja mõtleja. Tallinnas hakkas Hackenschmidt tõsisemalt tegelema rattasõiduga (võites ka mitmeid auhindu), hooajaliselt ka raskejõustikuga. Peagi sai põhialaks tõstmine, milles ta saavutas ka peatselt hiilgavaid tulemusi. Maadlusele hakkas Hackenschmidt rohkem tähelepanu pöörama alles pärast kaotust Georg Lurichile². (Vt. Hackenschmidt 1908: 102-103; Hemme, Todd 2013: 4.) Juhuse läbi³ tutvus Hackenschmidt tsaari ihuarsti ja „Vene raskejõustiku isa“ dr. Vladislav Krajevskiga, kelle juurde Peterburisse asus ta elama ja raskejõustikuga tegelema 1898. aasta jaanuaris. Dr. Krajevski õpetas Hackenschmidtile, kuidas õigesti treenida, võimaldades tal keskenduda ainult spordile. Dr. Krajevski oli ka see, kes Hackenschmidt enda sõnade järgi teda „elama õpetas“. (Vt. Hackenschmidt 1908: 98, 107.) Seda, kui tähtsaks pidas Hackenschmidt dr. Krajevskit ja näitab veenvalt järgnev väljakirjutis teosest „The Way to Live“:

-
- 1 Juhindusin Hackenschmidt autobiograafiast „Russian Lion“. Kirjandusest käivad läbi veel järgnevad daatumid: 2. august 1877, 1. august 1878, 2. august 1878. Hackenschmidt ise märgib raamatus „The Way to Live“, et tema sünnikuupäevaks on 1. august 1878. (Vt. Hackenschmidt 1908: 102.)
 - 2 Esimene matš jäi viiki, teise kaotas Hackenschmidt kohtuniku otsuse alusel – ise ta enda kaotust ei mõistnud. Märkimist väärib, et Lurichi oli sel hetkel juba elukutseline maadleja, Hackenschmidt seevastu algaja. (Vt. The Russian Lion: 17.)
 - 3 Töövigastuse tõttu pöördus Hackenschmidt arsti poole, kellel oli Peterburist külas dr. Krajevski. (Vt. Hackenschmidt 1908: 107.)

„Ma võin öelda, et praktiliselt kõik mis mul on ja kõik mis ma olen, ma võlgnen talle. [---] Teatud mõttes võlgnen ma talle rohkem, kui kellelegi teisele, kuid samamoodi on tema ees võlgased, otseselt või kaudselt, atleedid üle kogu maailma, viimane kui üks.“ (Hackenschmidt 1908: 98-99)

Peagi hakkasid Hackenschmidt käes purunema tõstmise maailmarekordid ning juba sama, 1898. aasta suvel tuli Hackenschmidt esimeseks Euroopa meistriks maadluses. (Vt. Langsepp 1968: 30-31.) Sellest alates ei kaotanud Hackenschmidt, maadlusmatil hüüdnimega „Vene Lõvi“, kümne aasta jooksul ühtegi matši. Selle saavutusega jõudis Hackenschmidt isegi Guinnessi rekordite raamatusse. (Vt. Brüggemann 2010: 135.) Kokku võitis Hackenschmidt järjest rohkem kui 3000 matši (seejuures neist paljud erinevatel tšempionaatidel), maadeldes kõigi tolle aja tippatleetidega (v.a. kaasmaalased Georg Lurich ja Aleksander Aberg) kõikjal üle maailma. Hackenschmidt võiduseeria lõppes alles 1908. aastal, kui ta kaotas ühes läbi aegade kuulsamas ja vaidlusi tekitavamas maadlusmatšis ameeriklasele Frank Gotchile.⁴ Kolm aastat hiljem kohtusid Hackenschmidt ja Gotch uuesti, kuid olles vigastatud, ei olnud Hackenschmidtil Gotchi vastu võimalust. Põlvevigastusest Hackenschmidt enam ei taastunud ja see jäi ta viimaseks heitluseks maadlusmatil. (Vt. Langsepp 1968: 48-52; Ree, Urmson 2005: 150; Trowbridge 2013.) Teose „The Way to Live“ autobiograafilise osa lõpetab Hackenschmidt lõiguga, kus ta annab aimu, mis motiveeris teda maadlejana: „Kogu karjääri jooksul ei ole ma vaevanud ennast sellega, kas ma olen tšempion või ei ole. Ainuke tiitel, mille järgi ma olen soovinud tundud olla, on pelgalt mu nimi, George Hackenschmidt.“ (Hackenschmidt 1908: 159) Hackenschmidt suurt panust maailma spordiajaloo kinnitavad tema valimine (ainsa eestlasena) elukutseliste maadlejate Kuulsuste Halli, samuti oli Hackenschmidt ainuke eestlane, kes mahtus 1999. aastal koostatud Reutersi 20. sajandi 100 suurima sportlase nimekirja. (Vt. Põldoja 1999.) Hackenschmidt peeti tugevaimaks meheks planeedil. (Vt. nt. Norris 1959: 11; Trowbridge 2013.) Tõstespordi ringkondades tuntakse tänase päevani tema nimelist harjutust *hack squat*. (Vt. Gentle 2000.) Kuulus on USA presidendi Theodore Roosevelti ütlus, et kui ta ei oleks USA president, siis ta tahaks olla Georg Hackenschmidt. (Vt. Chapman 1991: 58.) Inglismaal olla ühes ajakirjas kirjutatud, et inglastel on kolm suurt George'i: kuningas, poksija Carpentier ja Hackenschmidt. (Vt. H. T. 1926: 7.) Mustkunstniku ja Hackenschmidt sõbra Harry Houdini esimene film kandis pealkirja „Houdini võidab Hackenschmidt“.⁵ (Vt. Solomon 2010.) Pärast maadluskarjääri

4 Matšist kirjutatakse siiani (vt. nt. Beckwith, Todd 2010).

5 Filmi linastus Bostonis 1906. aastal ja Houdini võit Hackenschmidt üle seisnes selles, et tema etenduste piletid olid kallimad kui Hackenschmidt maadlusmatšide piletid. (Vt. Solomon 2010.)

lõppu 1911. aastal rändas Hackenschmidt mitu aastat mööda maailma, andes demonstratsiooniesinemisi erinevates spordiklubides. Paikne elukoht olid Hackenschmidtil Prantsusmaal Nizza lähedal, kus ta pidas viinamarjaistandust, kuid olulise osa ajast veetis ta ka Inglismaal, olles vabrikuomanik. (Vt. T. 1936: 17; Tripp 2010; Tõlv 1938: 152.) Esimese maailmasõja aegu interneeriti Hackenschmidt ja tema naine Rachel Marie Lucienne Berliinis kui vaenuliku riigi kodanikud. Maailmasõja järel vanglast vabanedes pühendas Hackenschmidt end järjest rohkem filosoofiale. Ta jätkas ka maailmas ringi rändamist, pidades loenguid ülikoolides (nt. Yale, Cambridge) ning külastades spordiklubisid. (Vt. Harkness 1959: 11; Langsepp 1968: 54; Tripp 2010.) Samuti avaldas ta mitmeid filosoofilisi raamatuid ja artikleid, hoides samal ajal end füüsiliselt hiilgavas vormis kuni kõrge eani. Georg Hackenschmidt suri 1968. aasta 19. veebruaril Londonis. (Vt. Langsepp 1968: 57, 69.)

Esimesed teated sellest, et Hackenschmidt tegeleb filosoofiaga, hakkasid avalikkuseni jõudma 1920. aastail. 1926. aasta 30. oktoobri „Päevalehes“ kirjutatakse, et Hackenschmidt on hakanud filosoofiaga tegelema ning annab selleteemalisi loenguid Saksamaal. Samas artiklis kirjutatakse, et ühes Saksamaa ajakirjas olla ilmunud arvamus, kus püstitati küsimus kas filosoof Hackenschmidt mitte atleet Hackenschmidti kuulsust ei ületa. (Vt. H. T. 1926: 7.) „The Pittsburgh Pressis“ ilmus uudis, et Hackenschmidt „maadleb“ nüüdsest filosoofiaga. (Vt. „„Hack“ Wrestles The Philosophy“ 1929.) Omapärasel põhjusel jõudis Hackenschmidt ajaleheveergudele 1929. aastal. Nimelt esitas ta avaliku väljakutse George Bernard Shaw'le „mõttelahinguks“ filosoofia teemadel. Millest täpsemalt kokkusaamisel arutati, pole teada, kuid Hackenschmidtist ja Shaw'st kujunesid head sõbrad. Shaw on ise tookordset kokkusaamist meenutades öelnud, et ta küll ei mõistnud kõike, mida Hackenschmidt väitis, kuid kahtlemata on tegemist aruka mehega.⁶ (Vt. Garfield 2013; Langsepp 1968: 69.)

Tippatleedist filosoofiks saamine polnud 20. sajandi alguses tavaline. (Vt. Langsepp 1968: 58; Walker 1953: 9.) Ajakirjas „Välis-Eesti“ kirjutatakse, et Hackenschmidt on üks esimesi elukutselisi jõumehi, kes on leidnud huvi ka oma aju võimetes. (Vt. T. 1936: 17.) Cambridge'is pidi Hackenschmidt poole loengu peal saatma saalis ringi käima ajaleheväljalõigete albumi, sest üliõpilased lihtsalt ei uskunud, et neile peab loengut endine

⁶ Läbiv joon Hackenschmidti kohta käivas kirjanduses on see, et tegemist on intelligentse mehega. Sellest on ainult üks erand, sest Frank Gotch ütles Hackenschmidti kohta: „Tal puudub mõtlemisvõime. [---] Ta ei ole arukas, kuid see eest on väga tugev.“ (Vt. „Gotch Follows Hackenschmidt“ 1908.)

tippmaadleja. (Vt. Talbot 1934: 22.) Maadleja Hackenschmidt'i metamorfoos filosoof Hackenschmidtiks toimus läbi müstilise kogemuse:

„Sisenemine uude mõttevälja näib Georg Hackenschmidt'il olevat toimund äkilise ja mõneti müstilise tundeelamuse kaudu. See juhtus enne Esimest maailmasõda ühes Ameerika kuurordis, kus ta valmistus eelseisvaks maadlusmatšiks. – „Ma vaatlesin mäetippe ja hingasin täie rinnaga puhast õhku, seejuures tegin ka mitmesuguseid harjutusi. Ning äkki [---] tundsin mingisugust enneolematut naudingut ja erilisi rõõmsaid mõtteid. Sealt see algas, mis sundis mind sügavamalt järele mõtlema looduse salapärase nähtuste üle. Jätsin oma spordikuulsuse ning hakkasin töötama, vaatlema, otsima ja kirjutama.“ (Langsepp 1998: 580)

Esimese maailmasõja ajal Hackenschmidt interneeriti ja ilmselt oli tal vangis viibides rohkelt aega tegeleda oma uue kutsumusega. Ka ainus märk sellest, et Hackenschmidt on tutvunud filosoofide töödega, viitab sellele, et ta tegi seda vangistuses olles⁷. Nimelt olla ta tutvunud sel ajal Descartes'i, Hegeli, Kanti ja Spinoza filosoofiaga. (Vt. Langsepp 1968: 54, 68.) Kuid Hackenschmidt'i keskendumine filosoofiale on ajendatud ka teisest sündmusest. Hackenschmidt oli maadlejakarjääri lõppedes olnud jõukas mees, kuid kaotas enamiku oma varadest Esimese maailmasõja aegu. Oma sõnade järgi kaotas ta kõigepealt oma varad Venemaal, kui bolshevikud võimule tulid, sest oli Prantsumaa elanik. Seejärel kaotas enamiku investeeringutest Saksamaal inflatsiooni tõttu ning lõpuks ka investeeringud Lõuna-Ameerikas, kui sealsed riigid pankrotti läksid. Artiklis „„Russian Lion“ of Old Now a Master Psychologist“ ütleb Hackenschmidt, et alles siis, kui ta oli kaotanud enamiku oma varadest, keskendus ta jäägitult kirjutamisele ja „maadlemisele“ mõtetega, sest ei olnud enam muuga tegeleda. Seejuures, olles keskendunud jäägitult mõttetegevusele, ei soovinud ta oma sportlaskarjäärist ega kaasaja spordist enam meelsasti vestelda, sest pidas filosoofiat ja psühholoogiat palju huvitavamaks ja tähtsamaks. Ja isegi kui ajakirjanik suutis samas usutluses viia teema kaasaja spordile, nentis Hackenschmidt, et paljud kaasaja sporditšempionid mõtlevad samal tasemel šimpansitega, kuid „...midagi pole parata, nad on oma rakkude orjad ja rakud vastutavad kõigi meie ihade, tahtmiste, tujude ja mõttete eest.“ Hackenschmidt jätkab, et mõistuse tähtsus on üle hinnatud ja tegelikult valitseb keha mõistuse üle. Ja et kaasaja ühiskond surub üldse inimese individuaalsust ja tegelikku olemust alla ning on võtnud eesmärgiks võimule vaidlematult kuuletuva, režiimile alluva olendi. (Vt. Bronner 1935.)

⁷ Võimalik, et puutus kokku ka Bertrand Russelliga, sest oli talle esitanud väljakutse inimkonna kriisi üle väitlemiseks. (Vt. Norris 1959: 11.)

Hackenschmidt absoluutset pühendumist filosoofiale ja spordist eemaldumist kirjeldab ka O. Langsepp oma raamatus „Georg Hackenschmidt“:

„Kaunis ilmeka tõendi Hackenschmidti uuest huvi- ja tegevusalast andis tema kiri spordiveteran Tõnu Viidemann-Võimulale. Viimane oli pöördunud Georg Hackenschmidti poole tema sportlasteest andmete saamiseks. Vastus näitab, et spordigeenius oli end tõepoolest filosoofiale pühendanud. Jäägitult: „[---] mul on siiski võimatu Teie palvet täita, korjata kribu-krabu selle Georg Hackenschmidti kalmistult, kes 20 aasta eest maadles ja tõstis. Mul puudub selleks aeg ja huvi. Meie peame uusi radu sammuma, mitte muinsusmälestusi inimesest korjama, vaid tema olevikuväärtusi hindama [---]. Kuna inimkond alati minevikuväärtusi on kogunud ja ajalooks rubritseerinud [---], noorsugu imiteerimisele ja kopeerimisele kutsudes, ei ole see edasi jõudnud. Mõtteväärtuste ja veendumuste kopeerimine, mis inimese individuaalsele rütmile, füsioloogilistele tingimustele ei vasta, on viinud inimkonna vale radadele, vale käsitusele, intellektuaal- ehk tsivilisatsioonikäsitusele. See tsivilisatsioonikäsitus avaldub inimeste mõjutamises ja annab lõpptulemusena orjalikkuse [---]. Kõik oleme me seni pahupidi pööranud [---]. Selle asemel, et noorsoole mäluvara, mis nende tundeilmale, nende füsioloogilisele rütmile võõras, peale suruda, peame meie nende endi omadusi suursugustama, neid füsioloogiliselt ümber kujundama. Meie ei pea noorsugu õpetama, vaid targastama. Mitte nende soove täites, nende füsioloogilistele vigadele kaitset ja aseainet pakkudes, vaid neid füsioloogiliselt veatuks, täiuslikuks luues [---].““ (Langsepp 1968: 68)

Hackenschmidt pidas naeruväärseks seda, kui vähe väärtustab maailm mõtlemistegevust ja kui kõrgelt hindab sportlikke saavutusi. Selle ilmekaks näiteks tõi ta enese: tegevmaadlejana figureeris ta pidevalt ajalehtedes, kuid nüüd, kui ta on filosoof, ei räägi keegi temast, teda peetakse isegi manalameheks. Ja isegi kui mõni meediaväljaanne pöördub tema poole, siis ikkagi seoses tema sportlaskarjääriga. (Vt. Walker 1953: 9.) Enne surma olevat Hackenschmidt öelnud: „Ma maadlesin oma nime eest ja kui ma lahkusin maadlusringist, siis ma maadlesin oma nime eest hariduses ja filosoofias.“ (Maxcy, Todd 1992: 15)

2. Hackenschmidti filosoofiline õpetus

Georg Hackenschmidti filosoofilises mõtlemises võib eristada kaks perioodi: maailmasõja-eelne periood ja maailmasõja-järgne periood. Sellisel piiritlemisel on mitu põhjust. Esimene põhjus tuleneb ühest suurest ajavahemikust teoste avaldamise vahel, sest pärast 1909. aastat avaldas Hackenschmidt teadaolevalt järgmise uue teose alles paarkümmend aastat hiljem, 1932. aastal. Teine kahe sellise perioodi eritlemise põhjus tuleneb avalikust arvamusest. Alles pärast maailmasõda hakati Hackenschmidti sportlase kõrval ka filosoofiks, mõtlejaks nimetama, varemalt osutati Hackenschmidtile kui atleedile. Kolmas põhjus on seotud Hackenschmidti enda ütlustega. Nagu eluloo-osas juba viitasin, siis enda sõnutsi pühendus ta täielikult filosoofiale alles siis, kui oli Esimese maailmasõja käigus kaotanud enamiku oma varadest ja investeeringutest. Seega on alles sõjajärgsed teosed kirjutatud mehe poolt, kes on täielikult pühendunud filosoofilistele mõtisklustele, ning varasemaid kirjutisi võib määratleda kui põhitegevuse, maadlemise kõrvalt kirjutatud ja johtuvalt sellest kui teatavaid kõrvalprodukte. Neljandaks on Hackenschmidti sõjaeelne ja -järgne õpetus teatud aspektides vastandlikud.

2.1 Maailmasõja-eelne ehk varajane Hackenschmidt

Georg Hackenschmidti mõtisklused leidsid kirjutiste kujul väljenduse juba tippatleedina. Ka Langsepp ütleb, et Hackenschmidti filosoofiline kutsumus paistis välja juba sportlaspäevil. (Vt. Langsepp 1968: 58.) Ka müstiline tundeelamus, mis suunas Hackenschmidti mõtisklemisega tegelema, leidis aset enne maadlusmatši. (Vt. Langsepp 1998: 580.) Esimene Hackenschmidti kirjutis „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“ avaldati 1903. aastal vene spordiajakirjas „Sport“. (Vt. Langsepp 1968: 58.) Kuigi pealkirjast nähtub, nagu oleks tegemist üksnes maadluse ajalugu käsitleva teosega, läheb Hackenschmidt sellest märgatavalt kaugemale. See, et Hackenschmidti ambitsioon on suurem kui anda pelgalt maadlus- ja treeningõpetust, tuleb välja tema populaarseimas ja esimese perioodi keskses, 1908. aastal avaldatud teoses „The Way to Live“.

1909. aastal avaldas Hackenschmidt kaks sporditeoreetilist teost: „Complete Science of Wrestling“ („Täielik maadlusõpetus“) ja „Wo es bei den Deutschen in der schweren Athletik mangelt“ („Mis puudub sakslastel raskejõustikus“). (Vt. Langsepp 1968: 60, 66.)

2.1.1 „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“

Esimene teadaolev Hackenschmidti teos, artikkel „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“ ilmus, nagu eespool öeldud, 1903. aastal vene spordiajakirjas „Sport“. Selles artiklis annab Hackenschmidt mõningaid näpunäiteid treenimiseks, kuid peamiselt käsitleb ta maadluse positsiooni ja tähtsust nii indiviidi elus kui ka ühiskonnas. Hackenschmidt üritab näidata maadlust teistest spordialadest kõrgemal olevana. Hackenschmidt ütleb eksplitsiitselt, et maadlus teeb inimese targaks, energiliseks ja enesekindlaks. Hackenschmidti meelest esineb teatud paralleel olelusvõitluse ja maadluse vahel – mõlema puhul on edu saavutamiseks vajalik intelligentsus. Hackenschmidt leidis, et just maadlemine on see, mis arendab kõige rohkem enesekindlust. Nimelt vastupidiselt meeskondlikele spordialadele on maadlus individuaalsport, sest kohtudes suure ja tugevamaga ei saa maadleja toetuda kellelegi teisele, vaid peab temast üksi jagu saama. See kasvatab inimese enesekindlust. Maadluse ülevust teiste spordialade suhtes näitab Hackenschmidti arvates ka see, et nii Platon kui ka Pythagoras tegelesid aktiivselt maadlusega. Huvitav on Hackenschmidti seisukoht, et maadlus ja ühiskond on omavahel teatavas korrelatsioonis, nimelt Vana-Kreekas oli maadlus väga suure au sees, ent kui ühiskond manduma hakkas, langes ühes sellega ka maadluse staatus. Samas on kaasaegsed Hackenschmidti seisukohalt maadluse uue tõusu tunnustajad, millega Hackenschmidt näib viitavat, et ka ühiskond on heas seisus. (Vt. Langsepp 1968: 58-60.)

2.1.2 „The Way to Live“

Hackenschmidti kõige tuntum teos, „The Way to Live“⁸ („Tee ainuõige eluni“) ilmus inglise keeles 1908. aastal Londonis, 1909. aastal saksa keeles pealkirja all „Der Weg zur Kraft“ ning seejärel kahes väljaandes vene keeles (1911; 1912). (Vt. Langsepp 1968: 60.) Inglise keeles on sellest praeguseks ilmunud vähemalt 20 kordustrukki, neist viimane 2011. aastal. (Vt. Hackenschmidt 2011; Malnoske 2009.) Kuigi tegemist on konkurentsituult Hackenschmidti kõige populaarsema teosega ja ilmselt ka ainsa teosega, mida ka tänapäeval loetakse, pole seda seni eesti keeles välja antud. Seejuures on „The Way to Live“ puhul tegemist Hackenschmidti esimese loomeperioodi keskse teosega.

20. sajandi alguses oli suurte atleetide seas levinud komme kirjutada oma teos füüsilise võimekuse saavutamisest. Enamasti soovitati neis kehalistest võimetest maksimumi võtmiseks mingit konkreetset treeningseadet, mille läbimüük, kui oli tegemist

8 Langsepp tõlgib „Kuidas elada“. (Vt. Langsepp 1968: 60.)

tõeliselt populaarse jõumehega, seejärel jõudsalt kasvas. See võimaldas aga atleedil tagada enesele väarikas elujärg. Georg Hackenschmidt näis minevat sama teed, kui ta kuulsuse tipul avaldas Londonis „The Way to Live“ ning seda hakati levitama treenimisalaste raamatute äri jaoks saanud „Milo Barbell Company“ kaudu. (Vt. Maxcy, Todd 1992: 10, 12.) Siiski ei mahu Hackenschmidti „The Way to Live“ toleaege tüüpilise atleedi poolt kirjutatud teose raamidesse. Kuigi Hackenschmidt annab selles ka konkreetse juhendi selleks, kuidas sooritada jõuharjutusi, pole tegemist pelgalt treeningõpetusega. Millega Hackenschmidt selles tegeleb, see on eluõpetuse andmine. Seejuures on Hackenschmidt veendunud, et tema poolt antav õpetus on ainuõige. Sellele viitab ka raamatu pealkiri, mis on „The Way to Live“, mitte „A Way to Live“. Sissejuhatuses ütleb Hackenschmidt, et ta on tutvunud kaasaegsete kehakultuurialaste teostega ning jaotab nad kaheks. Esiteks teosed, mis on keskmisele, kehalise seisundi parendamisega vähesel määral kokkupuutunud inimesele arusaamatud oma spetsiifilisuse ja keerukuse tõttu. Teiseks aga teosed, milles autorid jagavad õpetusi, mida nad kunagi ise praktiseerinud pole. Veel enam – Hackenschmidti meelest pole neid õpetusi kunagi ka ükski tõeliselt tugev mees praktiseerinud. (Vt. Hackenschmidt 1908: 11.) Võib väita, et „The Way to Live“ on vaba teisest etteheitest: Hackenschmidt väljendab eksplitsiitselt, et kogu õpetus, mida ta annab, ja soovitused, mida ta jagab, lähtuvad tema enda kogemusest. (Vt. Hackenschmidt 1908: 11.) Samas on see teos – vastupidiselt Hackenschmidti taotlusele – võrreldes tavalise treeningõpetusega lugeja suhtes märgatavalt nõudlikum. Hackenschmidt ajas oma komplitseeritud õpetusega segadusse harimatu noore, kes soovis lihtsalt muskleid kasvatada. (Vt. Maxcy, Todd 1992: 10.) Nagu juba öeldud, ei ole Hackenschmidti eesmärk pelgalt õpetada, kuidas oma muskleid kasvatada, see on hoopis kõrgem. Hackenschmidti seisukohalt peab inimene toimima loomulikult, sest loomulikult käituv inimene püüdleb jõu järele, sest kui tal on suur jõud, siis on ta terve ning kui inimene on tugev ja terve, siis on ta saavutanud kõrgema eesmärgi, milleks on rahulolu pakkuv naudinguväärne elu. Hackenschmidt võtab endale seega ambitsioonika, kuid samas raske ülesande tõestada kahtlejatele, et füüsiline jõud⁹ on paratamatu tingimus nautimisväärse elu elamiseks.¹⁰

⁹ Hackenschmidt näib jõu all silmas pidavat lisaks rammule ka energilisust ja üldist kehalist võimelisust. Selles tähenduses seda siin ja edaspidi kasutatakse.

¹⁰ „The reader may think that physical strength is not a necessity, but I will try and prove to him that man cannot derive real enjoyment from life unless he possesses a powerful and healthy physical constitution.“ (Hackenschmidt 1908: 14)

Seetõttu on iga inimese moraalne kohustus¹¹ noorsugu tagant tõugata jõu järele püüdlemas. (Vt. Hackenschmidt 1908: 9, 14.)

On selge, et Hackenschmidti jaoks ei ole jõutreening miski eraldiseisev, puhtalt füüsiline vaimust sõltumatu tegevus või asi. Nagu kirjutab Olaf Langsepp:

„Tähelepanuväärne on Georg Hackenschmidti metoodika – enne kui ta asub kehaharjutuste juurde, peatub ta inimese psüühilisel ja hügieenilisel ettevalmistamisel. Eelkõige rõhutab ta õige hoiaku ja mõtlemisviisi ning tahtejõu tähtsust. Tahta tugevaks saada, olla veendunud, et selleks saab, ning seda teadlikult ja sihikindlalt taotleda [---]. “Kõik silmapaistvalt tugevad inimesed on oma kehalised võimed saavutanud suure tahtejõu abil; nad tahtsid tugevaks saada ja nad said.”“ (Langsepp 1968: 62)

Just see tahe, tahtejõud¹² on see, mille Hackenschmidt aluseks seab – keha ei ole miski, mis end ise liigutama, treenima hakkab, selleks on vajalik tahe, tahe saavutada jõudu. (Vt. Hackenschmidt 1908: 24.) Kõige loomulikum inimese tahe ongi tahe saavutada jõudu. Samas toob Hackenschmidt näite inimesest, fotograafist, keda ta kohtas Saksmaal, kelle eesmärgiks ei olnud jõu saavutamine, tugevaks saamine, vaid vastupidine. Selle fotograafi tahe oli olla nõrk ja selline tahe on Hackenschmidti meelest vastuolus loomulikuga. Selle tagajärg oli, et fotograafi näol oli tegemist närbunud, longujäänud indiviidiga. Tahte loomulik rakendamine ehk rakendamine jõu suunas muudab inimese kehaosad nii tugevaks, et ta suudab teha asju, mis muidu oleksid kujutlematud. Tahtejõu pidev aplitseerimine ja sellest tulenev jõud võimaldavad inimesel olla täiesti iseseisev, teistest sõltumatu. Selline inimene on teadlik oma tugevusest ja ei karda midagi, ta ületab kõik eluraskused ning ohuolukorras on ta teistele juhiks. Just selline on inimene, kes tõesti naudib elu. (Vt. Hackenschmidt 1908: 18, 26.) Eraldi tähelepanu pühendab Hackenschmidt mõtete juhtimisele. Ilma oma mõtteid suunamata käib inimene, nagu ütleb Hackenschmidt, „kosjas ebaõnnestumisega“. Kogu aeg käib inimese peast läbi palju mõtteid, mis kulutavad mõttetult energiat, ise midagi vastu andmata. Kui soovid olla tugev, terve ja tunda elust rahulolu, siis juhi oma mõtteid. Suuna oma mõtted ning vaim jõu ja tervise saamisele! Enam-vähem õigete meetoditega, kuid oma mõtteid mitte kontrolliv või suunav inimene treenib mõttetult, isegi kahjulikult. Seevastu inimene, kes võtab nii treeningutel kui ka igapäevastes tegevustes enda deviisiks „Ma saan tugevaks!“ ega lase oma mõtteid sellest kõrval kallutada, saavutab edu. Igasugune asjatu kurbus, muretsemine ja ärritumine on taunimisväärne, sest kulutab mõttetult energiat. (Vt. Hackenschmidt 1908: 28-29.) Sellest

¹¹ *bounden duty*

¹² Hackenschmidt kasutab sõnu *will* ja *willpower* läbisegi.

johtuvalt näib, et Hackenschmidt peab silmas seda, et vajalikud on nii mõtete suunamine loomulikule ehk jõu ja tervise saamisele kui ka tahe; ja just tahe, tahtejõud on see, mis paneb inimese (keha) liigutama eesmärgi suunas.¹³ (Vt. Hackenschmidt 1908: 24.)

Hackenschmidt võitleb tol ajal üldlevinud arvamuse vastu, et kehakultuuriga tegelemine tähendab musklite kasvatamist ning et sellel, kes ei soovi professionaalseks sportlaseks saada, sel pole vaja oma keha treeningtegevusega koormata. Keskmises 20. sajandi alguse treeningraamatus põhjendatakse mingi harjutuse tegemise vajalikkust sellega, et see suurendab vastava kehaosa või lihase jõudu. Hackenschmidt põhjendab aga harjutuse tegemise vajalikkust sellega, et harjutus parandab jõudu ning jõud on vajalik, sest jõust tuleb tervis. Ja kui inimene pole tugev ja tervis korras, siis pole tal võimalik elust täit rahulolu tunda. Enamik inimesi ei soovi haiged olla, kuid samas on nad leppinud sellega, et kõik on vahetevahel haiged ja haige olemine tuleb lihtsalt välja kannatada. Seevastu väidab Hackenschmidt, et kui jätta välja erakordsed põhjused, siis pole ühelgi inimesel põhjust olla haige. (Vt. Hackenschmidt 1908: 10, 13-14.) Millepärast peab Hackenschmidt enamiku inimeste füüsilist seisundit kehvaks? Selle põhjuseks on üks üldlevinud ettekujutus, mis Hackenschmidti meelest on üks kahjulikum, mida inimene on kunagi mõtteis kandnud. Ettekujutus, mida Hackenschmidt silmas peab, seisneb selles, et tugev ja treenitud keha kätkeb keskpärast intelligentsust. Õnneks on selle ettekujutuse väärus nüüdseks hakanud jõudma järjest enama hulga inimeste teadvusse. Istuva eluviisiga inimese keha on lodev, vastavalt on uimane ka tema vaim. Inimene, kes pühendab end treeningtegevusele mõistab peagi sellest tõusvat tulu, paratamatult tärkab treenijas huvi oma anatoomia ja seeläbi ka „elusaladuste“ vastu. Regulaarse treeninguga tegeleva inimese vaim on ladus ja rahul. (Vt. Hackenschmidt 1908: 13, 17, 25.)

Inimene peab toimima loomulikult, kõik, mis segab inimese loomlikku toimimist, väärrib seega taunimist. Kui inimene tarvitab stimulantide, siis on loomulik toimimine häiritud. Sellest lähtuvalt on Hackenschmidt alkoholi, kohvi ja tubaka tarbimise vastu. Näiteks kui inimene tunneb väsimust, siis annab see märku, et ta peaks lõpetama praeguse tegevuse ja puhkama ning koguma seeläbi loomulikult teel uut energiat. Kui ta aga tarvitab kohvi, siis sekkub ta oma loomlikku toimimisse. Tähtis on mõõdukus ka suguelus, seda eriti kasvuaastas ja nooremas täiskasvanueas. Hackenschmidt toob sellele kinnituseks näite oma kolleegist, kes oli veendunud, et aktiivne suguelu pole midagi taunitavat. See „tärk“

¹³ „The will I should call that incessant inward impulse which spurs one on to the goal.“ (Hackenschmidt 1908: 24)

mees ei saanud kõrgema järgu jõumeheks ning juba 30-aastaselt hakkas tal ka füüsiline vorm alla käima. Eraldi tähelepanu pühendab Hackenschmidt toitumisele, mille kohta ütleb, et inimesel pole sündides kaasas praepanni või keedupotti. Johtuvalt sellest soovitab Hackenschmidt süüa värsket ja toorest ning süüa ja ka juua just siis, kui keha seda tahab. Inimese põhiliseks toiduks on siiski värsked õhk ja seda tuleb „süüa“ läbi nina nii palju kui võimalik – ainult läbi nina hingamine on see õige hingamisviis. Ning kui inimene kohtab mäge, siis tuleb see ületada joostes – see sunnib keha palju hapnikku tarbima. Ka uni on osa loomulikust toimimisest, inimesel tuleks magada 7-9 tundi ööpäevas ja eelistatult öösiti. (Vt. Hackenschmidt 1908: 29-37.)

Kuid, kuidas saavutada jõudu, ilma milleta ei saa inimene olla terve ja elada rahulolu pakkuvat elu? Jõu saavutamiseks peab inimene treenima, kuid iga inimene peab treenima just talle sobivalt, sest on ju loomulik, et noor mees treenib teisiti kui vana mees, naine teisiti kui laps jne. Seejuures võib treeninguga alustada ükskõik kui varajases või hilises eas. Paljud inimesed ütlevad, et neil pole treenimiseks aega, aga neil tuleb selleks aega leida, muidu tuleb neil leida aega haige olemiseks. (Vt. Hackenschmidt 1908: 25, 40.) Kõige paremaks peab Hackenschmidt treenimist raskete jõupommidega – seejuures ka naiste ja laste puhul, sest ainult nendega olevat võimalik saavutada suurt jõudu. Viitab näiteks pikamaajooksjatele, kes harjutavad küll ohtralt, aga kergete raskustega, omades seetõttu vähe jõudu. (Vt. Hackenschmidt 1908: 12-13, 44-45.) Kuid millepärast peaks inimene end vaevama suurte raskustega treenides? Aga millepärast peaks inimene jääma nõrgaks?! (Vt. Hackenschmidt 1908: 12.) Treeningu juures on väga tähtis aspekt regulaarsus – treeningust pole kasu, inimene ei saavuta head tervist, kui ei treenita regulaarselt. Seejuures väärub tähelepanu Hackenschmidti seisukoht, et pool tundi treeningut korraga on täiesti piisav jõu saavutamiseks ja hoidmiseks, tervise saavutamiseks ja terve olemiseks – alguses piisab isegi veerandist tunnist. Treenima peab süstemaatiliselt, tuleb koostada treeningulaan ja seda järgida. Ühtegi kehaosa ei tohiks eelisarendada ning nõrgemaid lihasgruppe tuleks järele aidata. (Vt. Hackenschmidt 1908: 41, 43.)

Milliseid harjutusi tuleks sooritada, et saavutada jõud? Kõigepealt peaks inimene sooritama harjutusi, mille tarvis pole vaja abivahendeid, Hackenschmidt annabki 14 sellise harjutuse täpsed kirjeldused. Seejuures soovitab ta neid harjutusi sooritada isegi neil, kellel on taotlus tunnustatud jõumeheks saada. (Vt. Hackenschmidt 1908: 45, 48-57.) Ilma raskusteta harjutades on küll võimalik saavutada rahuldav füüsiline vorm, kuid tõeliselt tugevaks saab ainult raskustega treenides. Raskustega harjutused on mõeldud neile, kes on

juba mõnda aega algajate ehk ilma raskusteta harjutuste järgi treeninud või on lihtsalt korralikus füüsilises vormis, kuid siiski ei lepi ainult korraliku või rahuldava vormiga – iga inimene peaks soovima loomupäraselt jõudu. Raskustega treeningharjutused jagab Hackenschmidt gruppideks: kaelalihased, õlalihased, käelihased, rinnalihased, alakeha, selg jne. Neid harjutusi sooritades saavutab inimene piisava jõu terve olemiseks. (Vt. Hackenschmidt 1908: 58-72.) Järgnevalt esitab Hackenschmidt harjutused, mis on mõeldud ainult sportlastele. (Vt. Hackenschmidt 1908: 76-89.)

On selge, et eesmärk, mida Hackenschmidti teos teenib, see on õnnelik, nautimisväärne elu, ning jõud ja sellest tulenev tervis on selle paratamatud tingimused. Iga inimese loomuses on olla tugev, inimese loomulik tahe on olla tugev ning ka oma mõtteid tuleb orienteerida selles suunas. Kui inimese tahe ja mõtted on suunatud jõu saavutamise poole ning inimene toimib nii, nagu ta peaks ehk treenib Hackenschmidti juhtnööride järgi, kuid ennast jälgides, ja toitub loomulikult, siis saab ta tugevaks ja terveks. Ja kui inimene on terve ja tugev, siis elab ta nautimisväärset elu. Seejuures on märkimisväärne, et Hackenschmidti pakutu ei ole autori meelest mitte üks mitmest võimalikust viisist, kuidas nautimisväärset elu saavutada ja elada, vaid ainumõeldav viis.

2.2 Maailmasõja-järgne ehk hiline Hackenschmidt

Kui esimese perioodi Hackenschmidti puhul oli tegemist poole kohaga mõtlejaga, kes tegeles filosoofiliste teemadega spordi ja ettevõtluse kõrvalt, siis maailmasõja-järgse Hackenschmidti puhul on tegemist juba täielikult pühendunud filosoofilise mõtlejaga. See täielik pühendumus väljendub Hackenschmidti puhul nii kirjutatud teoste hulgas kui ka nende komplitseerituses.

Kuigi teated Hackenschmidtist kui filosoofist hakkasid ilmuma juba peagi pärast maailmasõda, ilmus esimene teadaolev teos, „Entthronung des Hirns. Grundlagen für die Wiederherstellung der Einigkeit und des Friedens der Menschen und der Menschheit“ („Peaaju tagandamine troonilt. Alused taastamiseks inimeste ja inimkonna ühtsust ja rahu“), talt alles 1932. aastal Saksamaal. Juba 1934. aastal ilmus Hackenschmidtilt järgmine teos pealkirjaga „It is From Within: The Way To Health, Peace, Beauty, and Vigor“ („See tuleb sisimast: tee tervise, rahu, ilu ja energilisuseni“). (Vt. Hemme, Todd 2013: 18.)

„Man and Cosmic Antagonism to Mind and Spirit: the Psychical, Physical, Mental and Spiritual Related to Physiological Processes“ on 1935. aastal ilmunud teos, mis avaldati ka

1997. aastal eesti keeles Katre Ligi tõlkes kirjastuse „Ilmamaa“ „Eesti mõtteloo“ sarja autoriköites „Valitseda elu“ pealkirja all „Inimene – ning kosmiline vastuseis tema mõistusele ja vaimule“. Esimest korda võib siin kohata Hackenschmidti filosoofia üht keskset mõistet „elujõud“ – siin küll veel nimetuse all Kosmiline Energia ja Rütm. Selle Kosmilise Energia näol arvab Hackenschmidt olevat leidnud võtme lahendamaks inimkonna probleeme, mida kasutab ka oma järgnevatel teostes. (Vt. Hackenschmidt 1997: 77-78, 87; Hemme, Todd 2013: 18.) Ekslikult peetakse seda (koos teosega „Hoiakud ja ilmutused“) esimeseks eesti keeles ilmunud Hackenschmidt teoseks. Tegelikult ilmus esimesena eesti keeles Hackenschmidti teos „Self-Improvement“ ning seda 1994. aastal ajakirjas Sporditäht pealkirja all „Enesetäiustamine“. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 24; Ligi 1997: 297.)

1937. aastal ilmus Hackenschmidtil koguni viis teost¹⁴: „Attitudes and Their Relation to Human Manifestations“ („Hoiakud ja ilmutused“), „Consciousness and Character: True Definitions of Entity, Individuality, Personality, Nonentity“, „Fitness and Your-Self“ (Vormisolek ja sina ise“), „Self-Improvement“ („Enesetäiustamine“) ja „The Three Memories and Forgetfulness“ („Kolm mälu ja unustus“). Neist viimases on Hackenschmidti „probleemiks“, millega ta tegeleb, lapsepõlvemälestuste erksus vanaduspõlves. Ta väidab, et mida nõrgemaks jääb inimese keha vanaduses, kui rakud ja koed lagunevad, seda rohkem püüdleb organism positiivsete noorpõlve mälestuste poole, mälestuste poole ajast, mil inimesel oli hea kehaline seisund. (Vt. Maxcy, Todd 1992: 12.) 1997. aastal eesti keeles ilmunud teoses „Hoiakud ja ilmutused“ püüab Hackenschmidt esile tuua inimese käitumise ja ühes sellega ühiskonna probleemide alust. Vahest kõige huvitavam ja intrigeerivam on 1994. aastal eesti keeles ilmunud „Enesetäiustamine“, milles Hackenschmidt räägib, kuidas iga indiviid peaks end täiustama, et päästa nii ennast – võimaldades rahulolu pakkuvat elu – kui ka inimkond.

1998. aastal ajakirjas „Akadeemia“ ilmunud essee „Aeg ja ruum. Olevik, minevik ja tulevik.“ näol on teadaolevalt tegemist Hackenschmidti viimase filosoofilise kirjutisega.

2.2.1 „Hoiakud ja ilmutused“

„Attitudes and Their Relation to Human Manifestations“ on ilmunud eesti keeles Katre Ligi tõlkes pealkirja all „Hoiakud ja ilmutused“ autoriköites „Valitseda elu“. (Vt. Hackenschmidt 1997; Hemme, Todd 2013: 18.) „Hoiakud ja ilmutused“ on

¹⁴ Alfabeetilises järjekorras.

Hackenschmidti katse seletada inimese tegude ja käitumise aluseid, et „...me ei sattuks hämmeldusse enda või inimkonna ees seisvate probleemide pärast.“ (Hackenschmidt 1997: 71) Selles teoses püüab Hackenschmidt näidata, et inimese teod ja otsused on tingitud kehalisest seisundist ning oma kehalisest seisundist suhtes ümbrusega saab inimene aimu läbi hoiaku.

Inimene tähendab Hackenschmidti seisukohalt eelkõige sisemuses peituvat elujõudu ja selle orgaanilisi eluavaldusi ehk ilmutusi. Samas väljendub inimese elujõud alati keskkonnas, pole mõeldav olukord, mil inimese ümber ei ole midagi. Ühtlasi tähendab see ka seda, et inimese ja ümbritseva vahel on alati mingit laadi suhe. Järelikult pole inimene kunagi pelgalt olemasolev, vaid on alati ka teatud suhtes olev. Inimesele kui elujõu väljendusele on iseloomulik kehaline omapära ja kehaline arukus. Nii inimese eneseteadlikkus kui ka teadlikkus ümbrusest tulevad meelte kaudu, inimene tajub ennast ja teisi meelte abil, kuid meeled on kehasüsteemi atribuudid, seega tuleb igasugune teadvus inimese kehasüsteemist. See tähendab ka seda, et mõistus saab toimida, arutleda asjade üle ainult siis kui keha talle ümbritsevast infot pakub, s.t. keha paneb aluse igasugusele arutlemisele. Seega on just inimese kehaline arukuse see, mis tagab enese- ja ümbruse teadlikkuse. Ja kui inimene on teadlik ümbritsevast ja enesest, siis on ta teadlik ka enese ja ümbritseva suhtest. Kui inimene on teadlik sellest suhtest, „...siis oskab ta ka enda ja ümbruse väärtust kõrvutada“. (Hackenschmidt 1997: 14) Ja just see inimese väärtuse konstateerimine ümbritseva suhtes on hoiak. (Vt. Hackenschmidit 1997: 13-14, 29.)

Hoiaku võtmiseks on vaja täita kaks tingimust. E s i t e k s peab inimene teadma oma iseväärtust, see tähendab eelkõige, et inimene peab arvestama kogu oma keha rakusüsteemiga, sest just sealt tulevad inimese keha kvaliteedid ja atribuudid. T e i s e k s peab inimene olema teadlik ümbritseva väärtusest. Inimesel pole ju mingit kasu teadmisest, mis tuleneb keha rakusüsteemist, et ta jookseb kiiresti (iseväärtus), kui ta ei tea, et peab gepardi eest ära jooksuma (ümbrusväärtus). Samas tähendab see, et me ei räägi inimese puhul mitte ühest hoiakust, vaid hoiakutest, sest nii inimese rakusüsteemis kui ka ümbritsevas toimuvad muutused ning inimese hoiak muutub sellele vastavalt. Siinkohal tuleb märkida, et inimese võetud hoiak on seni vähemalt mingil määral adekvaatne, kuni kaob võimekus oma kehaseisundit ümbritseva suhtes tunnetada ja hinnata. (Vt. Hackenschmidt 1997: 15, 18.)

Hackenschmidti järgi on inimese „...elutingimus *sine qua non*, et tal tuleb ümbrusega võrdvõimeliseks saada või jääda.“ (Hackenschmidt 1997: 15) Kuid selleks, et inimene

saaks ümbritsevaga võrdvõimeliseks jääda, tegutseda nii, et ta ümbrusele alla ei jääks, peab ta võtma hoiaku – lisaks sellele, et ta kehaline võimekus, seisund peab olema hea. Inimene ei tea, kas ta tuleb ümbritsevaga toime iseseisvalt või vajab toetust enne, kui ta on võtnud hoiaku. Tegevus, mida inimene sooritab, et olla ümbritsevaga võrdväärne, lähtub hoiakust. Inimene tunnetab ümbritsevat ja iseennast, võtab hoiaku ja tegutseb alles siis, seejuures on tegutsemiseks vaja kehast tulevat energiat. Hoiakuid on lõpmatu arv, aga erilist tähelepanu vääriavad neist kolm tüüpi: vaistlikud, mõistuspärastunud ja mõjustatud. (Vt. Hackenschmidt 1997: 15-16, 21.)

Vaistlik hoiak on inimese sisimast lähtuv hoiak, mille võtab inimese, kellel on võimekus ümbritsevaga iseseisvalt võrdvõimeline olla. Vaistlik hoiak on ehtne ja tõene. Kui inimene, sügavalt mõtiskledes oma lõputöö teemal, jalutab tasasel teel, siis on ta vaistlikult võtnud hoiaku, et ta on võimeline ilma kõrvalise abita selle ümbrusväärtusega võrdne olema ning ta toimib sellest hoiakust lähtudes, liikudes rahulikult hingates ja keskmise sammuga. Seejuures lähtub hoiakust tegu – kui inimene võtab hoiaku, siis tegu tuleneb sellest – hoiak kätkeb tegu. Jõudes järsakuni võtab inimene vaistlikult uue hoiaku, nimelt saab ta vaistlikult aru ümbrusväärtuse muutusest, kuid samas on ta teadlik ka oma võimekusest sellega kohaneda, võrdsustuda, inimene teab, et tal on piisavalt kehavarusid olemaks ümbritsevaga võrdväärne. Lähtuvalt hoiakust lüheneb inimese samm, ta hakkab kiiremini hingama, suutes järsaku ületada. Seejuures toimusid sellised hoiakuvõtmised vaistlikult kehalise arukuse poolt, mis esindab kogu kehasüsteemi tervikuna, kogemus ega mõistus ehk arutlusvõime asjasse ei puutu. Samuti ei kaasne vaistliku hoiakuga teadlikkust aja – ja ruumiväärtustest, selline hoiak pole suhestatud varasema kogemuse ega ka tulevikuaimdusega. Ka valmistab vaistlik hoiak keha ette selleks, et peagi läheb vaja teatud hulk energiat, mida kannab veri, näiteks hingamise puhul valmistab hoiak kopsud ette, et tuleb olla valmis suurema surve talumiseks – nii ei teki ülepinget. Heas kehalises seisundis oleva inimese hoiakud on valdavalt vaistlikud, sest ta on piisavalt võimekas, et olla iseseisvalt, ilma abita võrdväärne ümbritsevaga – kuid tänapäeva inimeses on valitsevaks mõistuspärastunud hoiakud. (Vt. Hackenschmidt 1997: 19-22, 26-28, 39.)

Hackenschmidt nimetab hoiakut mõistuspärastunuks, mitte mõistuspäraseks sellepärast, et ka see hoiak lähtub kehast – pole olemas täielikult mõistuspärast hoiakut, alati on kaasatud kehaline tegur. Mõistuspärastunud on hoiak, mille inimene võtab, kui tunnetab, et keha iseväärtus jääb ümbritsevale alla, s.t. et keha pole iseseisvalt võimeline allajäämist ümbritsevale korvama, kuid ei lepi sellega ning otsib välist toetust, abivahendit.

Seni on tegemist veel vaistliku hoiakuga, kuid kui inimene leiab selle abivahendi ning otsib mõistusest viisi, kuidas seda abivahendit kasutada, siis on tegemist juba mõistuspärastunud hoiakuga – inimene pöördus mõistuse poole abi saamiseks. See aga tähendab, et inimene pole enam täiesti tema ise, sest ta hoiak esindab peale ta enese nüüd ka mingit abivahendit ja ühes sellega oleviku kõrval ka minevikuväärtust, sest abivahendi kasutamisel toetub inimene minevikule, mälule. Inimene kasutab seda abivahendit nii, nagu ta on ise seda kunagi kasutanud või on seda kasutanud keegi teine, kuid olukord on muutunud, see tähendab, et inimese eneseväärtus on muutunud ja ka ümbrusväärtus on teine. Veel hullem on, kui inimene kasutab vahendit nii, nagu keegi teine seda kunagi on kasutanud, ehkki iga inimene on ju individuaalne ja teda mõjutab alati erinev ümbrusetegur. Nii et kuigi inimene võttis alguses hoiaku lähtuvalt hetkeolukorrast vaistlikult, kuna ta vajab võrdväärseks saamiseks abi, siis juhib ta tegevust nüüd minevik. Inimesel on katkenud side reaalsusega. Näiteks on inimese ees Mount Everest, tal pole piisavalt varusid, võimekust, et võrdsustuda ümbritsevaga ehk ületada mäe, aga ometi tahab ta mäe ikkagi ületada. Inimene võtab vaistliku hoiaku, et vajab mingit vahendit mäe ületamiseks, seejärel võtab inimene uue hoiaku, mis sisaldab juba ka seda abivahendit. Aga et seda vahendit kasutada, pöördub inimene mälu poole, otsides mälestustes olukorra, milles ta seda vahendit toona kasutas – seega hakkab inimese käitumist suunama minevik, hoiakusse tuleb sisse mingi varasem väärtus. Aga see varasem väärtus on ju petlik, kuna inimese kehaline seisukord muutub pidevalt, inimene ei ole samas olukorras, milles ta oli selles mälestuses, samamoodi pole ka ümbrusetegur sama – isegi kui inimene ületas tol korral ka Mount Everesti, pole ikkagi tegu sama ümbrusväärtusega, nt. võib olla ilm teine, lumi pehmem jne. „Kui inimese hoiakuid suunavad mälestused sündmustest, mille ajal tema kehaline seisukord oli teistsugune, siis ei või öelda, et ta saaks tõelisusest õigesti aru.“ (Hackenschmidt 1997: 36) Samuti ei esineda mälestus kogu keha kui tervikut, vaid ainult ühte osa sellest, s.t. seda osa, millega abivahendit kasutati, nt. mägironimise puhul kasutati jalgade külge kinnitatavaid raudküüsi, nii et mälestus esindab eelkõige jalgu. (Vt. Hackenschmidt 1997: 25, 29-34, 36.)

Keskmise inimese hoiakud pole vaistlikud, vaid valdavalt mõistuspärastunud – välja arvatud mõned keha seesmised protsessid nagu nt. hingamine –, kuid isegi need on mõnel juhul mõistuspärastatud – nt. hingamisõpetuse näol. Mõistuspärastunud hoiakuid peab Hackenschmidt tänase ühiskonna tekke põhjuseks, sest kui inimesed juhinduksid ainult vaistlikest hoiakutest, poleks ühiskond saanud tekkida, kuna inimesed tugineksid peamiselt

omaenese kehale ja abivahendite osas ei tekiks konkurentsi – vähemalt ei ihkaks paljud inimesed samu abivahendeid. Keskmise inimese mõistuspärastumine väljendub eriti teravalt toitumises, treeningus ja läbikäimises kaasinimestega. Inimese loomulik toit paikneb keskkonnas talle sobivaimal kujul, kuid kehvas kehalises seisundis inimene, nagu seda on tavaline tänapäeva inimene, jääb sellele alla, ta pole võimeline toortoitu normaalselt omistama. Sellest tuleb vajadus abivahendi järgi, inimesel on vaja toitu keeta, küpsetada või kuivatada, et sellega võrdväärne olla. Mõistuspärastunud toitumise hoiaku puhul on isepärane see, et kui inimene hakkab tarvitama toitu lähtuvalt sellest ehk töödeldud toitu, siis toob see kaasa ka rakkude teisenemise, s.t. rakud teisenevad nii, et inimesele hakkab peagi tunduma, et mõistuspärastunud hoiak on vaistlik, see tähendab, et inimene võtab justkui vaistlikult hoiaku, et töödeldud toit ongi see loomulik – ebaloomulik toit hakkab „maitsema“. (Vt. Hackenschmidt 1997: 37-42, 49.)

Ka liigutamise kohta on lugu samamoodi: tänapäeva inimene liigutab end peamiselt mõistuspärastunult. Inimene tunneb ennast halvasti, tundes halvemust ümbruse suhtes, kuid selle asemel, et end loomulikult liigutada, nagu on seda nt. ringutamine, haigutamine – s.t. otsida võimelisust keha seest, hakkab ta ühiskonna poolt rikutult juurdlema, jõudes treeninguni, mis tähendab kellegi juhtnööride järgi, kindlal kellajal enese liigutamist. „Oleme jõudnud selleni, et tänapäeval pole treenimisliigutuste asendamine loomulike liigutustega (mida tehakse vaistlike tegude sooritamisel) keskmise inimese võimuses.“ (Hackenschmidt 1997: 48) Vähene, mida inimene teha saab, on vähendada suunavat alget treeningharjutuste sooritamisel. (Vt. Hackenschmidt 1997: 44-45, 47-48.)

Nagu varem öeldud, peab Hackenschmidt mõistuspärastunud hoiakuid tänase ühiskonna tekke põhjuseks: kui inimesed juhinduksid ainult vaistlikest hoiakutest, poleks ühiskond saanud tekkida. Vaistliku hoiaku puhul suudab inimene olla omaenese kehavarude najal ümbritsevaga võrdväärne, aga kui hoiakud mõistuspärastuvad ja oma varudest ei piisa, vajab inimene midagi välist ja kuna seda välist vajavad paljud, tekkivad huvide kokkupõrked. „Ent pärast seda, kui on hakatud kasutama väliseid hüvitavaid tegureid, ning hoiakud ümbritseva kui terviku suhtes on mõistuspärastunud, toimub samasugune protsess paratamatult ka inimsuhetes.“ (Hackenschmidt 1997: 49) Toetudes järjest rohkem abivahenditele olemaks ümbritsevaga võrdväärne, eemalduvad inimesed ümbritsevast. Kui varemalt pidi inimene ise abivahendi otsima või meisterdama ja seejärel seda kasutama õppima ehk vastavalt oma vajadusele teatud vilumuse omandama, siis ühiskonnas on kõik spetsialiseerunud – kõik teevad või valmistavad midagi. Teatud hulk inimesi valmistab

rõivaid, teatud hulk valmistab tööriistu jne. Ümbrusega võrdväärne olemine pole justkui enam inimese isiklik vastutus, vaid ühiskonna ja selle liikmete jagatud vastutus. Inimesed suhtlevad ümbrusega läbi teiste inimeste, enam ei võeta nii palju hoiakuid, vaid juhitudakse läbi teiste inimeste hoiakute või võetakse hoiakuid mitte ümbritseva vaid teiste inimeste suhtes. Kuid kõik need hüvitised ei taga, et inimene on ümbritsevaga võrdväärne, otse vastupidi – inimese halvemus on alati ees ühiskonna poolt pakutavast abivahendist. Ning see tekitab inimeste vahel pingeid, nagu ka see, et hüvitisi ei pruugi kõigile jätkuda. Samas, ütleb Hackenschmidt, pole nende kokkupõrgete näol tegemist tõelise probleemiga. „Toimub võitlus näiliste hüvede pärast, mida ühiskond pakub.“ (Hackenschmidt 1997: 51) Oma ühiskonnastatuses näib Hackenschmidt seisvat ka ühiskonna pakutava teaduse vastu. Inimestevahelised konfliktid pole jäänud märkamata, kuid neid püütakse lahendada ainult mõistuspäraselt, näiteks jagades mingeid abivahendeid ümber või suunates kuhugi rohkem ressursse. Kuid tuleb meeles pidada, et mõistusepärastunud hoiak on ka kehaliselt tingitud.

„[---] Kui puhtalt mõistuspärasena vastav hoiak ka ei tunduks – seda käivitavaks ja edasiviivaks jõuks osutub mingi iseäralik halvemus ümbritseva kui terviku suhtes. [---] Inimesed pole vastakuti niivõrd küsimusega, kuidas ümbritsevaga toime tulla, kuivõrd küsimusega, kuidas ühiskonnas ja inimühendustes ettetulevaid huvide kokkupõrkeid tasakaalustada. Enamikul sellistes probleemidest pole tõelist alust. Nad on näilised.“ (Hackenschmidt 1997: 53)

Tegelik probleem on selles, et inimese eneseväärtus jääb ümbritsevale alla ning ainult kaasinimeste abil, lõputute hüvitiste abil suudab inimene eksisteerida. Inimesed on kui asjade (ja kaasinimeste) orjad, nad ei suuda olla ümbritsevaga võrdväärset ilma nendeta. Inimene arvab, et ta on ümbritsevaga võrdse võimekusega, kuid niipea, kui ta hüvitised kaotab, mõistab ta, et see oli ainult näiline. Ehk siis keskmine inimene kompenseerib halvemust ümbritseva suhtes ühiskonnast tulevate hüvitistega, kuid kuna halvemus on alati ees mujalt tulevast abivahendist, siis süüdistab ta selles kaasinimesi. (Vt. Hackenschmidt 1997: 49-54.)

Kõige halvemat laadi hoiak on mõjustatud hoiak. Mõjustatud hoiak on hoiak, mis on inimesele peale surutud ja mis ei esinda teda ennast üldse, mõjustatud hoiaku puhul ei ole kaasatud kehaline tingitus ega mõistus. Kui vaistlik hoiak esindas tõesust ja mõistuspärastunud hoiak näivat tõesust, siis mõjustatud hoiakul pole tõesusega midagi pistmist, mõjustatud hoiak on ebatõesust. Mõjustatud hoiakuga inimene ei teeni ennast, vaid mingit ideed, teooriat või ühiskondlikku mehhanismi (nagu nt. sõjavägi). Kui inimene

allutab end millelegi välisele, siis ta ei järgi enam oma kehalist tingitust ega pöördub mõistuse poole, et mälestustest abi saada (see väline käsib mälestused alla suruda), samuti salgab ta ümbrust. Loomulikult on kogu sellisest mõjustatud hoiakust tulenev toimimine väär. Siiski tasub märkida, et hoiak, mis võetakse enne enese allutamist millelegi, võib olla tihti mõistuspärastunud, sest otsus ennast allutada tuleb mõistuspärastunud hoiakust – kaalutakse, mida teha, mõjutavad kogemused jm. (Vt. Hackenschmidt 1997: 55, 60, 70.)

Tänapäeva inimestes on valdavaks hoiakuks mõistuspärastunud hoiak, kuid väga sagedane ja inimese jaoks ülimalt kahjulik olla üleminek sellest mõjustatud hoiakusse:

„Niisugune asi võib juhtuda siis, kui üldine mõistuspärastumine on muutunud nii keerukaks, et inimeste vaadetes tekib segadus. Nad avastavad, et pole võimelised oma hoiakuid tegelikkuses rakendama, nad on hämmeldunud ühiskondlikus elus ettetulevate probleemide, hälvete ka vasturääkivuste rohkusest, ning alistuvad lõpuks mingi idee või teooria mõjule, selle asemel et jätkata pingutusi iseenda egoistlikuks kehtestamiseks ümbritseva terviku suhtes.“ (Hackenschmidt 1997: 71)

Hackenschmidt eristab kolme laadi mõjustatud hoiakut: egoistlik, tõrksalt alluv ning täielikult alluv. Egoistliku hoiaku puhul allutab inimene end küll millelegi võõrale (nt. drillile ja distsipliinile), kuid ta teeb seda arvestusega, et praeguse allumise tulemusena saavutab ta kunagi mingit hüve. Kuigi Hackenschmidt paigutab egoistliku hoiaku mõjustatud hoiakute hulka, nendib ta, et tegemist on siiski viimase mõistuspärastatud hoiakuga, sest selles on veel veidi kehalist tingitust. Tõrksalt alluva hoiaku puhul allub inimene millelegi, sest muidu saaks ta karistada. Allumine tundub vähem halb kui karistus, nii valibki inimene allumise (nt. vang ei proovi vanglast põgeneda ja allub täiesti vanglakorrale, sest teab, et põgenemise eest saab ta karistada). Kõige halvem on täielikult alluv hoiak. Selle puhul loovutab inimene end hea meelega mingile distsipliinile, sest „... ta tunneb, end nii võimetuna ümbritsevaga toime tulema, et on valmis alluma ükskõik millisele ühendusele, mis ta oma hoole alla võtaks, rahuldades tema tarvidusi toidu, kehakatte ja peavarju järele“. (Hackenschmidt 1997: 56) Hackenschmidti seisukohalt on sellise hoiaku poolt juhitud näiteks fanaatikud, kes alluvad religioonile või teooriale. (Vt. Hackenschmidt 1997: 56-58, 70.) Kuigi egoistlik hoiak on mingil määral seotud kehalise tingitusega, põhjustab nii see kui ka tõrges allumine pealesunnituid, ebaloomulikke muutusi inimese kehasüsteemis (rakud, kehaliikmed muutuvad) ja sunnivad peale kogemusi, millest inimene tulevikus juhindub. Inimene muutub automaatseks. Isegi kui inimene saab lahti sellest pealesunnituid hoiakust, jääb seda teda ning ta hoiakuid alati mõjutama – näiteks sõjaväes või vanglas viibitud aeg jääb

inimese hoiakuid alati mõjutama, sest „... teadvus ja loomus on mingil määral kustutatud ja asendatud.“ (Hackenschmidt 1997: 59) Kolmanda, täielikult alluva hoiaku puhul on inimene justkui pime tööriist kellegi käes, inimene allub sellisel juhul igale korraldusele, ükskõik kui rumala või enesekahjuliku käsuga on tegemist. Näiteks mõned sügavalt usklikud alluvad täielikult usujuhile või -raamatule. (Vt. Hackenschmidt 1997: 58-61, 64.)

Andes suunise inimeste käitumise mõistmiseks, annab Hackenschmidt ühtlasi ka oma tõekäsitluse. Hackenschmidt märgib, et inimesed otsivad ja arutlevad, mis on tõde, pakuvad oma tõde välja, kuid nende kõigi käsitlused sõltuvad arvamustest ja vaadetest ning on selge, et seal, kus on midagi nii subjektiivset, seal tõde pole. Nendest etteheidetest on Hackenschmidti meelest vaba ainult vaistlik hoiak. Vaistliku hoiaku võtmisel pole mingeid arvamusi, mälestusi, selle moodustavad ainult inimese elujõud ja tema suhe ümbritsevaga üksikul hetkel. „Sellist hoiakut pole võimalik võltsida“. (Hackenschmidt 1997: 28) Vaistlik hoiak esindab täit teadlikkust sellest, mis tegelikult toimub ja see tähendab seda, et kui sooritatav tegu lähtub vaistlikust hoiakust, lähtub see tegu tõest. (Vt. Hackenschmidt 1997: 28.)

2.2.2 „Enesetäiustamine“

Esmakordselt 1937. aastal inglise keeles avaldatud teos „Self-Improvement“ ilmus eesti keeles Timo Dieneri tõlkes 1994. aastal „Sporditähe“ neljas numbris pealkirja all „Hackenschmidti filosoofia“. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 24.) „Enesetäiustamise“ puhul on tegemist Hackenschmidti esimese tõlketeosega eesti keeles, siinkohal väärib ka märkimist, et esimese Hackenschmidti teose eesti keelde tõlkimiseni jõuti alles veerand sajandit pärast filosoofilise mõtleja surma.

Nagu teose pealkiri viitab, tegeleb Hackenschmidt siin inimese enese täiuslikumaks muutmise teemaga, kuid sellega käib kaasas ka teine, samavõrd tähtis teema. Nimelt on „Enesetäiustamise“ puhul ühtlasi tegemist ka manifestiga tänapäeva ühiskonna kui inimese allutaja, piiraja ja ebaloomulikkusele sundija vastu. Hackenschmidt ütleb, et inimkond liigub oma lõpu suunas. Selline väide näib tagantjärele, arvestades Teist maailmasõda, kui prohvetlik ennustus, mis õnneks täiesti täide ei läinud. „Enesetäiustamist“ võib võtta Hackenschmidti püüdlusena tõsta inimene, eriti ta keha ja individuaalsus taas esile sellise sotsiaalse konstruktsiooni nagu ühiskond seest..

Terve oma elu kestnud uuringute tulemusena on Hackenschmidt veendunud, et inimkond liigub oma lõpu suunas: „Lahendamatud probleemid kuhjuvad kokku meie elu

igas aspektis [---].“ (Hackenschmidt 1994a: 24) Inimolendi kadumise peamise põhjusena märgib ta erinevate organisatsioonide ja süsteemide poolt peale surutud elustiili. „Kõigile neile, kes selle asja üle on tõsiselt juurelnud, peab olema selge, et midagi on viltu juba nende alustega, millest tulenevad kõik inimese manifestatsioonid – ilmingud.“ (Hackenschmidt 1994a: 24) Sellest probleemistikust lähtuvalt sõnastab Hackenschmidt oma eesmärgi, milleks on anda senise asemel uudne lähenemine individuaalsetele püüdlustele saavutamaks enesetäiustamist. Seejuures ei ole Hackenschmidti ambitsiooniks pelgalt inimkeha füüsiliste võimete parendamine: „Palju näevad selles mõttekäigus rohkemat, kui lihtsalt füüsilise konditsiooni parandamist.“ (Hackenschmidt 1994a: 24) Samas mõonab Hackenschmidt, et ükski on raske maailma muuta ning seetõttu palub ta neil, „... kes on mures inimkonna heaolu ja praeguse asjade käigu arvatava lõpptulemuse pärast“, võtta temaga ühendust. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 24.)

Kui inimene mõtleb kasvõi korrakski oma füüsilise konditsiooni parendamise peale, siis see tähendab, et ta on teadlik oma keha ebatäiuslikust seisundist. Teadlikkus oma kehalise seisundi ebatäiuslikkusest kätkeb ühtlasi ka seda, et on mingi ideaalne, täiuslik täiustumise seisund, mida soovitakse saavutada. Hackenschmidt eristab kolme seisundit, mida soovitakse saavutada: 1) treeningute teel saavutatav distsiplineeritud teovõime seisund; 2) eeskujuks oleva teise inimese elurutiini jäljendamine ja 3) oma kehaliste vajaduste jälgimine ja sellele vastav toimimine tundmaks eluga rahulolu ja nautimaks elu. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 24.)

Pole kaht samasugust inimest maailmas, iga inimene on individuaalne – seega peaks iga inimene parendama oma kehalist seisundit just nii, nagu tema enda isepärane kehasüsteem seda nõuab. Treenimine käib aga enamasti kas treeneri juhendamise või treeningplaani järgi, kuid treener ei anna harilikult käsklusi ainult ühele inimesele, ta juhendab kollektiivi, samuti sooritatakse harjutusi üheskoos ja ühes rütmis indiviidi iseärasusi arvestamata, treenimine on justkui drillimine. Ka treeningkava järgi treenimine on taunitav, sest see on keha allutamine millelegi mehaanilisele. Allutades end aga mehaanilisele, kaob vaba tahe ja inimene muutub masinlikuks. Samuti on treeningkava või treeneri järgi treenimise tulemuseks inimese eneseusalduse vähenemine, sest kui inimest drillitakse ja käsutatakse, siis on ta kui „pime tööriist“. Seevastu kehalist seisundit täiustavaid harjutusi sooritades kasvab eneseusaldus. Eneseusaldus on vajalik saamaks hakkama vastupanuga, mida inimene kohtab igal pool. „Kopsude tõus ja langus sel ajal, kui me hingame. Jäsemete liigutamine igasuguse liikumise ajal. Samuti meie kuuluvus ühiskonda [---] – kõik see

kohtab mingisugust vastupanu vormi.“ (Hackenschmidt 1994a: 25) Toimides aga treeningkava või treeneri järgi, ei usalda inimene iseennast, vaid treeningkava või treenerit (või treeningmasinaid, millele ta suunatakse). Usaldades end aga millegi mehaanilise mõju alla, muutub inimene aeglaseks, rumalaks ja hajameelseks. Seega on inimene Hackenschmidti meelest sattunud eksiteele. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 24-25; 1994d: 34.)

Kui inimene ihkab kellegi teise kehalist seisundit, siis jõuab ta mõtlemise teel selleni, et tuleb sooritada samasuguseid harjutusi nagu eeskuju ehk matkida teda. Niisugune harjutuste sooritamine, elurutiini jäljendamine on Hackenschmidti arvates parem kui lihtsalt treenimine (drillimine) saavutamaks distsiplineeritud teovõime seisundit, sest inimene jõudis selleni ratsionaalselt, mõtlemise kaudu. „On muidugi ka tõsi, et nüüd ei muutu sa kellegi käes pimedaks tööriistaks. Sa sooritad harjutusi, mis rajanevad mõtlemisel.“ (Hackenschmidt 1994a: 24) Ja kui toimimise ajend tuleb loogilisest mõtlemisest, siis jääb inimene iseendaks. Sellele vaatamata pole Hackenschmidti seisukohast inimene heal teel, kui on võtnud kõrgemaks eesmärgiks kellegi teise seisundi ja püüab seda matkimise teel saavutada. Kuigi see kellegi teise matkimise ajend on ratsionaalne ja tuleneb mõtlemisest ning tänu sellele jääb inimene iseendaks, lisab ta nimelt endale siiski midagi sellist, mis on omane teisele inimesele. Mingi osa inimesest pole enam tema ise, vaid iseloomustab teist inimest, inimene saab iseendaks kellegi teise läbi. Hackenschmidti oma sõnadega: „[---] sa oled lakanud olemast tervenisti „sina ise“ ning osa sinust on muutunud kellekski teiseks.“ (Hackenschmidt 1994a: 26) Kedagi jäljendades usaldab inimene kellegi teise kogemusi, seega väheneb ka eneseusaldus. Nii ei ole Hackenschmidti järgi heaks kõrgemaks sihiks distsiplineeritud teovõime seisund ega ka kellegi teise inimese kehaline seisund, mida püütakse saavutada teise inimese elurutiini, sh. harjutuste jäljendamise teel. Seega on Hackenschmidti järgi kõige parem eesmärk täiuslik kehaline seisund, mille sihiks elurõõmus olemine, elu üle rahulolu tundmine, elujõu täiustumine. Ning selle seisundi saavutamiseks vajalik enesetäiustamine seisneb oma elujõu vabastamises. Elujõud vabaneb inimeses siis, kui inimene kuulab oma keha sisehäält ja toimib sellele vastavalt. Elujõud kui immateriaalne aspekt on Hackenschmidti järgi üks kahest aspektist, mis moodustab inimese, teine aspekt inimeses on kõik materiaalne inimeses (koed jms.) Materiaalne osa on miski, mis pidevalt uueneb, elujõud on püsiv. Elujõud on inimeses algusest peale – elu algab elujõuga. Elujõud on see, mis võimaldab inimesel nii liikuda, aistida kui ka teha üldse kõike seda, mida nimetatakse elus olemiseks. Elujõud on miski, tänu millele on inimesel võimalik elada ja harjutuste teel

järk-järgulise vabanemisega saastunud rakkude ja ühiskonna ikke alt on inimesel võimalik elada nautimisväärsemat elu. Tuleb siiski märkida, et täiuslik seisund pole inimese jaoks saavutatav, ta saab ainult liikuda selle suunas, ükskõik kui palju inimene end ka ei täiustaks, jääb ta ikka ebatäiuslikuks. Samas on siiski tähtis määrata õigesti see seisund, mille poole soovitakse liikuda – selleks seisundiks on elujõu täiustumine ning kuigi kõik inimesed asuvad sellest eesmärgist erineval kaugusel, on see siht neil kõigil ikkagi ühine. Seega saab inimene oma ebatäiuslikkuses elada justkui teatud määral ka nautimisväärsel elu. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 25-27; 1994b: 35-36; 1994c: 34.)

Kuid miks seavad inimesed valdavalt kõrgemaks sihiks distsiplineeritud teovõimelisuse või teise inimese kehalise seisundi, aga mitte rahuolu pakkuva elu keha vajaduste täitmise järgi? Hackenschmidti järgi on selle põhjuseks ühiskond oma traditsioonide ja haridusega. Kaasaegne inimene mõtleb ja toimib Hackenschmidti arvates nende järgi või läbi nende: ühiskond oma traditsioonide ja haridusega ütlevad inimesele, mida ta vajab ja mida mitte, kuidas toimida ja kuidas mitte, mida tohib teha ja mida mitte (nt. seadused). Ühiskonna, eriti seda juhtivate inimeste dikteerimise tagajärjeks on olukord, milles inimesele on kõik ette öeldud ja ta ei suuda ise jõuda selleni, mis talle tegelikult kõige sobivam oleks. Näiteks kui inimesele valutab midagi, siis läheb ta arsti juurde; kui inimene soovib oma kehalist seisundit parandada, siis läheb ta treeneri juurde. Ehk siis inimene pöördub alati mingi mure või vajaduse tekkimisel spetsialisti poole. Aga kui inimene on ebatäiuslikus seisundis, siis teadlikkus sellest tuleb inimese sisemusest. Keegi teine ei ütle inimesele, et tal valutab midagi, ta tunneb seda ise. Kuid kui see teadlikkus valutab või ebatäiuslikkusest tuleb inimese enda sisemusest, siis millepärast pöördub ta nende põhjuste leidmiseks või nende ületamiseks kohe kellegi teise (spetsialisti) poole, ega kuula edasi oma sisemist häält? Spetsialistid võivad vaadata ja uurida inimese keha ning langetada selle põhjal otsuseid, kuid need otsused põhinevad nende kogemustel teiste inimestega ja haridusel. Ja kuna iga inimene on isikupärane – ei ole kaht samasugust inimest, siis see, mis aitas Platonit, ei pruugi aidata Aristotelest. Spetsialistid on teadlikud inimkeha ülesehitusest, sellest kuidas mingid organid toimivad, kuidas lihased toimivad, kuid nende arusaam on mehaaniline, inimese keha ja organid toimivad nende arusaama järgi kui mingi mehaaniline konstruktsioon. Aga inimekeha ei ole midagi midagi mehaanilist, masinlikku, iga inimene on individuaalne ja tema kohta ei saa spetsialist otsustada toetudes mingile masinlikule konstruktsioonile. „Ei saa keegi teine sulle teada anda, mida tahab öelda sulle sinu sisehääle.“ (Hackenschmidt 1994a: 27) Samas võib kindel olla selles, et kui keha ütleb

inimesele, et ta on ebatäiuslikus seisundis, siis võib inimene eeldada, et tema keha on ka „võimeline sooritama harjutust, mille järele ta vajadust tunneb.“ (Vt. Hackenschmidt 1994a: 26-27; 1994b: 34; 1994c: 37.)

Siiski möönab Hackenschmidt, et arvestades tänapäeva inimese rikutust, võib teatud juhul tõesti spetsialistiga konsulteerida, kuid inimene ei tohi spetsialistile täielikult anduda, vaid peab ikka püüdlema iseseisvuse suunas. Inimene peab mõistma, et spetsialist ei ole miski, mis teda tingimata õigesti juhendab. (Vt. Hackenschmidt 1994b: 35.)

Aga mida peab tänapäeva inimene siis ette võtma saamaks oma kehale seda, mida ta tõesti vajab? Tuleb kuulata iseennast, oma enese keha! Kuid Hackenschmidti hinnangul pole tänapäeva inimene ju selleks võimeline, ta on vormitud ühiskonna poolt ning harjunud pöörduma millegi välise poole. Selleks et jõuda oma sisehääleni ja parima toimimiseni, tuleb inimesel võtta hea hoiak. See hea hoiak, mille inimene peab võtma, oleks enese harjutamine mõttega, et ta sisemuses on hääl, mis annab märku nii ebatäiuslikkusest (hoiatab) kui ka juhendab, kuidas sellest üle saada ehk end täiustada. See hoiak hõlmab arusaamist, et tee täiustumiseni toimub läbi kehaprotsesside vabastamise, elujõu vabastamise – ja see vabastamine toimub läbi harjutuste. Ja millest keha vabastatakse, selleks on saasteelemendid inimese rakkudes. Siinkohal on tähtis, et hoiak üksi ei kutsu muutusi esile, hoiaku peab edasi kandma tegudesse. Eraldi tähelepanu tuleb pühendada mõistele „hea hoiak“. Parim hoiak on just nimelt „hea“ hoiak, sest „õige“ ja „vale“ on Hackenschmidti seisukohast need väärtused, millega „ühiskonda kontrollitakse“. Samas on tegemist ka suhteliste väärtustega, sest see mis on džunglis õige, ei pruugi seda olla metropolis. „Hea“ on aga universaalne ja kehtib kõikjal, ükskõik mis sajandil või millisel mandril. Hea ja halb on alati determineeritud sellest, kui vaba on indiviid oma elujõu väljenduses, see tähendab, et hoiak on hea siis kui ta aitab inimesel oma elujõudu vabastada, ja see hoiak on hea mistahes ajas ja mistahes kohas. See hea hoiak aitab inimesel jõuda oma keha sisehääleni ja just sisehäääl on see, mis ütleb tõde. Kuigi ülesanne võib näida raske, on tegelikult „... palju lihtsam järgida oma sisehääält, kui võtta kuulda nõuandeid, mis tulevad väljastpoolt“. (Hackenschmidt 1994a: 27) Kui inimese keha annab märku ebatäiuslikkusest, siis on mingi harjutus, mida ta vajab. Jõudes selleni, et just see harjutus on kehale kõige parem, peab inimene seda ka sooritama. Esimeseks võimaluseks harjutuse läbiviimisel on selle sooritamine kellegi käsu ja õpetuse (nt. õpetaja) järgi – selline harjutuse sooritamine on ilmselgelt väär. Näiteks ütleb õpetaja, et kõnni sirge selja ning mõõduka sammuga – nii teenib inimene aga jätkuvalt midagi välist või kedagi välist,

õpetajat, ega kuuletu oma kehale ega soorita harjutust loomulikult. Teine võimalus on juhinduda oma mõistusest, mõistusest kui meie mälestuste ja teadmiste tervikust. Mõistus on ju ometi „meie oma“, mitte miski väline. Siiski pole ka mõistus Hackenschmidti seisukohast pädev harjutusi juhtima. Inimese mõistus on suurel määral muutumatu (kui jätta välja aeg-ajalt uute asjade õppimine ja vanade asjade unustamine), inimese keha aga muutub pidevalt, „... keha ei ole kunagi ühel momendil selline, nagu ta on olnud ükskõik millisel teisel momendil.“ (Hackenschmidt 1994b: 35) Mõistus kui mälestuste ja teadmiste tervik on koht, kust inimene leiab sündmused, mis on juba minevikus toimunud. Seega, „... kui mõistus juhib liikumist, siis juhib ta seda nii, et liikumine peab olema sooritatud, nagu seda on eelnevalt soovitatud sinu enda või siis kellegi teise poolt.“ (Hackenschmidt 1994b: 35) See tähendab, et kui inimene juhindub mõistusest (mälestustest), sooritab harjutusi nii, nagu ta kunagi on õppinud neid sooritama, siis pole need inimese praeguse kehalise konditsiooniga kooskõlas, kuna see on pidevas muutumises, sest inimese kehaline seisund oli harjutuse õppimise ajal hoopis teine kui praegu. Näiteks kui inimene hakkab ümber Veriora järve jooksmas, mõistusele toetudes valib ta jooksukiiruse selle järgi, kui kiiresti ta kunagi minevikus on ümber selle järve jooksnud, sellal on ta kehaline seisund muutunud ja seda mõistus ei arvesta. „Sa pead nõu pidama hoopiski oma kehaga. Ainult minu enda keha teab tema täpseid hinnanguid ja võimeid.“ (Hackenschmidt 1994b: 35) Seega on parem sooritada harjutusi oma keha sisehääle järgi. Seda nimetab Hackenschmidt kehaliseks determinatsiooniks ning sellega vabastame inimese keha mõistuse ülemvõimu alt. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 26-27; 1994b: 35-36; 1994c: 34; 1994d: 34.)

Samas on inimesel ikkagi tihti hariduse, treeningute, mälestuste tõttu keeruline eristada loomulikku harjutuse sooritamist ühiskonna või mõistuse poolt pealesurutust. Ent ka see raskus on ületatav sellesama sobiva hoiaku abil, hoiak on see, mis laseb meil parima, loomuliku, vabastava liikumise kasuks otsustada. Siin tuleks inimesel mõtlemine kõrvale jätta ja sooritada harjutus võimalikult vabalt, sundimatult, nii nagu on kehale kõige loomulikum. Inimene peaks iga harjutust sooritama nii nagu ta ringutab või venitab ehk spontaanselt, sundimatult ning siis ja täpselt nii palju, kui ta ise vajadust tunneb, s.t. et tuleb lasta kehal domineerida. Ringutamise ja venitamise vajadusest annab märku inimese keha sisehäälel, mõistusel pole sellega enamasti midagi pistmist. Seega võib öelda, et Hackenschmidti seisukohalt on keha targem kui mõistus. Selliste liigutustega taastab inimene „ühiskonda kadunud“ individuaalsust ja „... ükskõik milline vereringe stimulatsioon ja kudede lagunemine – moodustumine leiab aset nende liigutuste

tulemusena, on need meie enda loomulikud püüdlused puhkeda elavaks, tundlikuks organismiks“. (Hackenschmidt 1994b: 34) Hoiaku abil saab inimene aru, et kõik tähtsamad eluprotsessid on täiesti iseseisvad, sõltumatud mõistusest (inimene kasvab, hingab, seedib mõistusest sõltumatult). „Omades halbu harjumusi või halba ettevalmistust, võid sa tõkestada loomulikud protsessid ning kahjustada püüdlust sümmeetria poole, mis põhjustab ebaproportsionaalsust, ebaharmoniat ning inetust [---].“ (Hackenschmidt 1994b: 35) Mõistus on Hackenschmidti seisukohalt seega miski, mis tahab inimest juhtida (nagu ühiskondki), kuid „... ei ole mingit juhtimist seal, kus sinu organismil on vaba voli väljendada ning täide viia oma vabadusi.“ (Hackenschmidt 1994b: 37) Mõistus sekkub negatiivselt inimese täiustamise protsessi seoses eneseusuga. Kui inimene mõistab oma ebatäiuslikkust ning ühes sellega määrab ka täiuslikkuse seisundi, siis on mõistus just see, mis võib veenda inimest ekslikult, et tal pole mingil põhjusel enam võimalik täiustuda – seejuures on see mõistuse veendumus tulnud enamasti ühiskonnast. Näiteks kui inimene on 70-aastane, siis ütleb mõistus, et tema organism on liiga vana täiustumiseks. Inimene ei usu enam oma kehasse, vaid kuulab mõistust. Mõistus ütleb, et inimene ei saa oma seisundit parendada ja peab leppima praegusega ehk taluma seda ebatäiuslikkust selle asemel, et tunda elust rohkem rõõmu. Samas võib mõistus mõnikord veenda inimest sooritama asju, milleks ta enam tegelikult võimeline ei ole – keha annab märku, et inimene pole võimeline seda tegema, aga inimene juhindub mõistusest. Mõistus on justkui lakmuspaber, mis püüab kõik ühiskonnast tuleva kinni, salvestab selle (piirab sellega inimest) ja segab sellega inimese sisehääle kuulamist. (Vt. Hackenschmidt 1994a: 27; 1994b: 34-37.)

Harjutuste abil kõrvaldab küll inimene kehast saaste, kuid selle eemaldamisest pole kasu, kui inimene toitub vääralt ning asendab eemaldatud saaste uuega. Seega peab hoiak hõlmama ka hoiakut toitumisse: „Me peame pürgima selle poole, et mitte tarbida sellist, mis asendaks võõrad elemendid meie rakkudes, mis viivitamatult muudab kasutuks kõik need head tulemused, mida me oleme saavutanud harjutuste sooritamise teel.“ (Hackenschmidt 1994c: 34) Parimaks toiduks näib Hackenschmidt pidavat loomulikku toitu ja õhku. Nimelt olevat väljaspool kahtlust, et see keskkond, milles inimese elujõud koos materiaalse olemusega moodustab inimese, pakub ka kõike eluks vajalikku meile sobivaimal kujul. Õhku ei pea enne tarbimist töötleva, samamoodi on ka puu- ja juurviljad puu otsas või mullas meile sobivaimal kuju. Samas võib inimese menüüsse sisse jääda ka mõni kunstlik toiduaine, selle üle saab inimene otsustada jälgides mõistusega oma toitumist ja keha reageeringut sellele. Siiski ei tohiks inimene end igal komplikatsioonil

(nt. kõhuvalu) häirida lasta, kunstliku toiduga harjunud keha ei pruugi kohe toortoitu omaks võtta. (Vt. Hackenschmidt 1994c: 35-36.)

Varasemast võis jääda mulje, et Hackenschmidti meelest on mõistus täiesti ebavajalik enesetäiustamise juures. Siiski on mõned aspektid, kus mõistus on hädavajalik või vähemalt kasuks tuleb. Mõistus on Hackenschmidti käsitluses see, mille läbi inimene teadvustab end toimuvast. Kui keha on ebatäiuslik, siis inimese teadvusse jõuab see läbi mõistuse – aga see „teade“ tuleb ikka sisimast. Inimene tegutseb alati keskkonnas, seega valib ta oma liigutused sõltuvalt keskkonnast (nt. ujub vees), teadlikkus sellest keskkonnast jõuab inimeseni mõistuse abil. Siinjuures on tähtis märkida, et mõistus on kehaga tugevalt seotud, mis tähendab, et kui keha on saastunud, tuim ja ummistunud, siis on seda ka mõistus ning inimene ei taju ega teadvusta keskkonda täiesti õigesti. Ning kui paraneb inimese kehaline seisund, paraneb ka mõistuse seisund. (Vt. Hackenschmidt 1994b: 36; 1994d: 34-35.)

Mis on enesetäiustamise kui protsessi tagajärjed? Elujõu vabanemise ja saaste eemaldamise tulemusena tunneb inimene rohkem rõõmu elamisest. Kui varemalt oli inimesel hea ja halb tuju, siis täiustumise tagajärjel saab valdavaks hea tunne (mitte tuju!). Tänu saavutatud vabadusele ja sõltumatusele, suurenenud eneseusaldusele ja -usule ei võimenda ta enam raskusi. Ükskõik mida inimene soovib teha või ette võtta, kõigele leiab ta rohkem energiat, ja seeläbi on ka võimekam. Inimene liigutab end vabalt, nii nagu on loomulik – see tähendab ka suurema vaeva ja jõupingutust. Ja kuna täiustumine on progressiivne ja elujõudu vabaneb järjest rohkem, siis muutub ka keha aina sümmeetrilisemaks. „Kerged ebaproportsioonid ja väärarengud kaovad.“ (Hackenschmidt 1994d: 35)

„Enesetäiustamises“ annab Hackenschmidt ka oma moraalikäsitluse. Nagu eeldada võis, põhineb see inimese kehalisel seisundil. Inimesed, kes käituvad ebamoraalselt, ei käitu nii mitte sellepärast, et nad ei mäletaks või ei teaks, kuidas on moraalne käituda, otse vastupidi, nad teavad, kuidas õigesti käituda, nagu nad teavad ka, et ebamoraalse käitumise eest ootab tihti karistus. See, millepärast inimene käitub ebamoraalselt, sooritab ebamoraalseid liigutusi, see on tingitud tema halvast kehalisest seisundist: „See, mis on esile kutsunud sellise amoraalse ning brutaalse käitumise, on nende halb kehaline konditsioon, mis hoiab nende mälu enda võimuses.“ (Hackenschmidt 1994b: 34) Ning seni, kuni inimese kehaline konditsioon ei parane, võib ta ebamoraalselt käituda, neid liigutusi korrata. Seejuures lisab Hackenschmidt, et kui inimese kehaline seisund on tõesti

niivõrd halb (nagu ta seda on ebamoraalse inimese puhul), siis oleks vääri nii kaaskodanike kui ka enese suhtes käituda sotsiaalselt õigesti. Sellest lähtuvalt on ebamoraalne inimene oma kehalise seisundi vang ning teatud mõttes veel ebamoraalsem oleks püüda käituda sellises konditsioonis moraalselt. Niisamuti on ka moraalse inimese käitumine tingitud tema seisundist, see tähendab et mida paremas, täiuslikumale lähemal seisundis inimene on, seda moraalsemalt ta käitub. Kuna igal inimesel on võimalik kehalist seisundit parendada, siis on ka ebamoraalsel võimalik saada kõlbeliseks, samas on kõlbelisel võimalik langeda ka ebamoraalseks. (Vt. Hackenschmidt 1994b: 34.)

Teose lõpuosas esitab Hackenschmidt lühidalt oma ontoloogilise ja epistemoloogilise õpetuse. Ainuke tõeliselt olev on keskkond. Tavalised inimesed on justkui joobes ja tajuvad keskkonda teisiti, kui see on tegelikult, kuid just enesetäiustamisega jõuab inimene oleva tajumisele ja teadvustamisele lähemale. „Ta toob meid lähemale absoluutselt tõelisele, lõputult vahelduva ümbruskonna tunnetamisele, milles me eksisteerime.“ (Hackenschmidt 1994d: 35); (Vt. Hackenschmidt 1994d: 34-35.)

Kogu teost läbib Hackenschmidti tugevalt negatiivne suhtumine spetsialistidesse, õpetajatesse, treeneritesse ja drillijatesse. Kuid tekitab küsimus, kas ei asu ta mitte ise oma teosega õpetaja positsioonile?! Kas sel juhul ei peaks me väga skeptiliselt suhtuma ka esitatud õpetusse? Sest eks ole ka tema õpetus miski väline, mis ei lase meil keha sisehääle järgi toimida. Teose alguses käitub Hackenschmidt oma õpetusega samamoodi nagu teiste õpetajate ja instruktorite õpetustega, s.t. , et ta käsib oma teose kõrvale heita, kui see ei leia inimese puhul tõsist rakendust: „Tõrju see kõrvale kui kellegi teise inimese kogemus, mis ei oma sinu jaoks mitte vähematki tähtsust!“ (Hackenschmidt 1994a: 26) (Vt. Hackenschmidt 1994a: 26.) Hiljem tõstab Hackenschmidt aga oma õpetuse siiski eristaatusesse:

„Kuid ma pean olema juhendajaks või muidu ei saa sa mingit kasu minuga nõu pidades või paludes minu abi sinu püüdlustes end täiustada. Nii nagu sinu keha aitab sind, sinu figuur ja liigutused võimaldavad mul anda sulle õiget nõu – ma tean, kuidas sind aidata.“ (Hackenschmidt 1994b: 37)

Seega näib, et Hackenschmidt ise on veendunud, et tema enda enesetäiustamise õpetuse kohta ei käi etteheited, mida ta teeb kõigele muule inimese sisehäälest väljapoole jäävale. Ja selle põhjenduseks näib olevat veendumus, et ainult tema õpetus on õige, et just tema on avastanud selle ainsa, parima tee täiustumise suunas, sest temal endal see ju toimis! (Vt. Hackenschmidt 1994b: 37.)

2.2.3 „Aeg ja ruum“

Teadaolevalt on Hackenschmidt viimane filosoofiline kirjutis lühiessee „Aeg ja ruum. Olevik, minevik ja tulevik“, mis ilmus 1998. aastal Olaf Langsepa tõlkes ajakirjas „Akadeemia“. Seejuures oli Hackenschmidt ise saatnud Langsepale 1960. aastal selle ingliskeelse käsikirja pealkirjaga „Time and Space. Present, Past and Future“.

Essees annab Hackenschmidt oma isikupärase, talle iseloomulikul kehal lähtuva aja ja ruumi käsitle. Hackenschmidt osutab, et tegemist on äärmiselt olulise teemaga: „Tähtsaim hinnang, mille inimene peab andma, on suhte määramine tema enda ja aja vahel.“ (Hackenschmidt 1998: 574) Hackenschmidt järgi ei tunneta täiuslikus seisundis inimene aega ega ruumi, see tähendab, et täiusliku kehalise seisundi puhul ei tunneta inimene olevikku, minevikku ja tulevikku ega ka ruumi väärtust. Täiuslikus seisundis inimene tunnetab ümbritsevat samaaegselt selle esinemisega, s.t. et tunnetuse ja esinemise¹⁵ vahel ei teki viivitust. Samamoodi ei teki viivitust ümbriuse tunnetamise ja sellele vastava toimingu vahel, sest täiuslikus seisundis inimene toimib vaistlikult vastuseks ümbriuse ilmumisele. Hackenschmidt toob siinkohal näitena lapsed, kelle tervis on korras – neil sellist asja nagu minevik peaaegu et pole. (Vt. Hackenschmidt 1998: 574, 576-577.)

Kuid täiuslikus seisundis inimesi ei ole, mis tähendab, et igal inimesel on rakud kasvõi vähegi saastunud, seejuures on väikese saastumise korral tegemist suhteliselt täiusliku seisundiga. Kuid isegi väikese saastumise korral tekkib ajavahemik ümbriuse esinemise ja selle tähenduse tunnetamise ning sellele vastava toimimise vahel. Ebatäiuslikus seisundis inimene ei ole ümbriusega ühtne selle tunnetuses ega toimi spontaanselt vastavalt tunnetusele. Ja mida kaugemal on inimene täiuslikust seisundist, seda aeglasemaks muutub inimese tunnetus ja tunnetusele reageerimine. (Vt. Hackenschmidt 1998: 575.) Ümbriuse avaldumise, selle tunnetamise ja sellele vastava toimingu vahel esinevatest viivitustest tulenevad olevik, minevik ja tulevik. Nimelt on ümbriuse esinemine viivituse tõttu minevik ümbriuse tunnetamise suhtes, samas on ümbriuse avaldumise tunnetamine tulevik ümbriuse esinemise suhtes. Samamoodi on ümbriuse tajumisel mineviku väärtus sellele vastava toimimise suhtes ning toimimisel tuleviku väärtus ümbriuse tunnetamise suhtes. Ajaväärtuste puhul ei ole tegemist millegi objektiivselt olevaga. „Olevik ilmneb talle igal üksikjuhul ainult mingi tundeastmena.“ (Hackenschmidt 1998: 575) Oleviku, tuleviku ja mineviku tunnetamise näol on tegemist millegi kontingentsega, see tähendab, et

¹⁵ O. Langsepa tõlgitud mõiste.

ajaväärtuste tunnetamine sõltub konkreetse isiku mandumise astmest, sest just mandunud inimesel tekib viivitus ümbruse esinemise ja selle tajumise ja sellele vastava toimimise vahel. „Teadlikkus (minevikust ja tulevikust) tekib siis, kui esimene kogemus mällu salvestatakse.“ (Hackenschmidt 1998: 575) Kuni esimese mälestuseni juhindus inimene oma kehaseisundist spontaanselt ning aeg oli inimese ümbruse „vahetu ja tuumne osa“, ühes esimese mälestusega hakkab aga inimene juhinduma sellest, mis on varem olnud ning aeg muutub eraldiseisvaks teguriks. (Vt. Hackenschmidt 1998: 575.)

Milline suhe on inimesel minevikuga, see on alati määratud tema kehaseisundist ja ümbrusavaldusest: „Niipea kui muutub kehaline seisund ja selle esile kutsunud ümbruse seisund, langeb iga kogemus minevikku ja omandab inimolendi suhtes üksnes minevikuväärtuse. (Hackenschmidt 1998: 576) Seejuures on tähtis, et inimese kehaseisund määrab lisaks minevikukogemuse väärtusele ka selle kauguse olevikust. Suure jõu ja energiaväärtusega kehalise seisundi puhul inimene minevikust suurt ei hooli, seevastu inimene, kelle kehaline seisund on madal (puudub jõud ja energia) omistab (eriti kaugemale) minevikule suurema väärtuse. Näiteks üldjuhul pole laste kehalisel seisundil midagi viga, s.t. et neil on tervis korras ja suur energiaväärtus, ja seega neil minevik praktiliselt puudub. (Vt. Hackenschmidt 1998: 576.)

Hackenschmidti käsitluse kohaselt on oleviku teadvustamine seotud mälestusega minevikust. Nimelt eeldab mällu talletunud elamus ehk mälestus seda, et inimene eristab kahte momenti: 1) momenti, mil omandas kogemuse ja 2) mäletamisakti ennast. Seega on mälestuse puhul olemas mingi punkt ajas (minevik), mis „... pole otseselt ühenduses tema kehalise seisundiga.“ (Hackenschmidt 1998: 577) Sellise eristuse teadvustamise kaudu saab inimene teadlikuks olevikust; olevik on määratletud juba olnu, mineviku kaudu. (Vt. Hackenschmidt 1998: 577.)

Kui inimese kehaline seisund on nõrgenenud, siis tuleneb sellest ka vastav tunne. Kuna inimese kehaseisund on nõrk, siis on ta ka jõuetu ise seda tunnet ületama. Olles omal jõul võimetu seda negatiivset tunnet ületama, otsib ta abi ümbritsevast. Ümbrusteguri abil saab see tunne ületatud, kuid see ületamine toimub ainult näiliselt. Ületamine toob kaasa mälumuutuse, mis seisneb konkreetse ümbruseteguri mälustamises¹⁶ erilises suhtes tundega; see tähendab sellise kogemuse mälustamist, kus teatud tunne on näiliselt ületatud ühes tasakaalustusega ümbritsevast. See aga tähendab, et kui inimesel peaks tulevikus korduma sama tunne, siis ta toetub oma mälule ja konkreetne ümbrustegur keskendatakse

¹⁶ O. Langsepa tõlgitud mõiste.

automaatselt sellele tundele, mida ta peaks aitama näiliselt ületada. (Vt. Hackenschmidt 1998: 576-577.)

Ka ruumiväärtus kujuneb sarnaselt ajaväärtusega. Täiuslikus kehalises seisundis inimene on ümbritsevaga ühtne. Kui aga inimene pole täiuslikus seisundis – see on siis, kui rakud on saastunud ja inimene seeläbi muutunud jõuetumaks, energiavaesemaks, siis pole ta enam ümbritsevaga ühtne, vaid sellest irdunud. Sellises kehalises seisundis inimene ei tunneta enam ümbritsevat täielikult ja spontaanselt ning tema ja ümbruse vahel kujuneb vahemik ning alles siis on inimesele tunnetatav ruum. Ka ruum on Hackenschmidti jaoks tundeaste, mis on tingitud inimese mandumisest ümbritseva suhtes:

„Ta on ümbrusest eraldunud ning täpselt kooskõlas oma alaväärsuse astmega seisab sellest lahus isikupärase (individuaalse) tegurina. Aste, milleni ta on võimetu tunnetama täielikult ja spontaanselt ümbrust, kujutab endast vahemikku tema ja ümbruse vahel. Ent kui tema toiminguid vastuseks ümbrusele määrab ainuüksi tema kehaline seisund vaistu juhtimisel, ei saa ta nagu ajaväärtusegi puhul olla teadlik ruumiväärtusest. Need võivad esineda tema teadvuses tundeastme ja teatud alaväärtustusena ümbruskonna suhtes.“ (Hackenschmidt 1998: 577)

Ruumiväärtuse kujunemisel ja ulatuvuse suurenemisel on printsiipaalne roll sarnaselt ajaväärtusele mälestusel:

„Siis, kui ta kord on omandanud mingi mälestuse, on ta ühtlasi end teadlikult asetanud erilisse suhtesse millegagi ümbruses, mis seisab temast lahus. Ta on omandanud teadvuse asukohast ja piiristanud (defineerinud) ruumiväärtuse. On mõistetav, kuidas mitmekesise mälestustehulga kuhjumisega ruumiväärtus laieneb ja avardub [---]. (Hackenschmidt 1998: 577)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Hackenschmidti käsitluse järgi täiuslikus kehalises seisundis inimene ei tunneta aega ega ruumi ehk on ümbritsevaga ühtne, kuid kuna inimene ei saavuta kunagi täiuslikkust, siis tekivad viivitus ja vahemik ehk ajaväärtus ja ruumiväärtus. Seejuures ei omista Hackenschmidt ajale ega ruumile tõeväärtust, vaid nendib, et tegemist on pelgalt näiliste väärtustega. (Vt. Hackenschmidt 1998: 577-578.) Võib öelda, et selle teosega läheneb Hackenschmidt juba tegelikele filosoofia põhiprobleemidele, esitades oma arusaama ja õpetuse ajast ja ruumist.

2.3 Hackenschmidti filosoofiliste vaadete sarnasusest ja erinevusest maailmasõja-eelsel ja -järgsel perioodil seoses elukäiguga

Maailmasõja-eelsel perioodil oli Hackenschmidti õpetus suhteliselt optimistlik. Ta oli seisukohal, et kui ainult tahta, siis on igal inimesel võimalik elada naudinguväärset, rahulolu pakkuvat elu ja seda on võimalik teha praeguses ühiskonnas. Selle perioodi õpetust iseloomustab püüdlus õigustada maadlust ja raskejõustikku, tõsta nende staatust, näidata, et raskejõustikuga tegelemine on kiiduväärt tegevus. Artiklis „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“ viitab Hackenschmidt filosoofia ajaloost tuntud autoriteetidele, kes tegelesid maadlusega, ning väidab argumenteeritult, et maadlus tõstab inimese intelligentsust ja enesekindlust. Sealsamas märgib Hackenschmidt ka et maadluse staatus on justkui ühiskonna tervise termomeeter. Teoses „The Way to Live“ on ta veendunud, et just (raskustega harjutusi tehes saavutatav) jõud viib naudinguväärse eluni. Hackenschmidt püüab luua niisugust pilti, justkui oleks raskejõustikuga tegelemine inimese õnne ja ühiskonna toimimise paratamatu tingimus.

Nii maailmasõja-eelset kui ka järgset Hackenschmidti õpetust võib iseloomustada sõnaga „eluõpetus“¹⁷, mõlemal perioodil tegeleb Hackenschmidt paljuski ühe ja sama teemaatikaga: Kuidas võib inimene saavutada ja elada nautimisväärset, rahulolu pakkuvat elu? Mõlema perioodi õpetuses on keskse kohal keha: esimesel perioodil on keha miski, mille jõudu treenimisega arendades tuleb tervis, intelligentsus ja rahuolu pakkuv elu; teisel perioodil on keha elujõu orgaaniline väljendus ning inimesel tuleb keha sisehäält järgida ja seeläbi elujõudu vabastada. Samuti pühendab Hackenschmidt mõlemal perioodil eraldi tähelepanu toitumisele – läbivalt on soovitatud toortoit ning värske õhk – ja treenimisele. On selge, et selline keha-kesksus, isegi keha ülendamine ning treenimise ja toitumise filosoofilisse õpetusse kaasamine on maadluskarjääri taak, mida, nagu näha, pidi kandma kogu Hackenschmidti õpetus.

Vaatamata teatavatele sarnasustele ja samale teemaatikale on maailma-sõja järgne Hackenschmidti filosoofiline õpetus märksa komplitseeritum ja pessimistlikum. Kui esimese perioodi Hackenschmidt suhtus ühiskonda pigem optimistlikult, nähes esimesel perioodil nautimisväärse elu võimalikkust ühiskonnasiseselt, siis hiline Hackenschmidt näib olevat sellele justkui sõja kuulutanud. Millest võib tulla selline negatiivne suhtumine

¹⁷ Ka Langsepp kasutab Hackenschmidti filosoofia iseloomustamiseks sama mõistet. (Langsepp 1994a: 24.)

ühiskonna suhtes? Üks põhjus võib peituda Esimese maailmasõja aegu vangis istunud ajas. Ilmselt mõistis Hackenschmidt seal, et inimene ei saa olla oma parimas seisus ühiskonnas, kus süüitud sattuvad vangi ja surevad. Nimelt suri Hackenschmidti vend vangistuses. (Vt. Langsepp 1968: 54.) Tugev antipaatia igasuguse treeninguõpetuse ja drillimise, kellelegi allumise suhtes võis samuti tulla vangla-ajast, kus Hackenschmidt pidi ilmselt alluma loomuvastastele käskudele.

Hackenschmidti õpetust kui kehakeskset õpetust võib vaadata ka katsena tagandada mõistust: keha ülistamisega surub ta mõistuse tahaplaanile, eksplitsiitselt mainides mõistuse petlikkust, ebaadekvaatsust, ebausaldusväärsust mitmel korral. (Vt. nt. Hackenschmidt 1994c: 37.) Kuid kust võib pärineda selline Hackenschmidti tugev veendumus, et keha on ülimuslik mõistuse ees, arvestades, et eriti Inglismaa filosoofilistes ringkondades olid siiski populaarsed ratsionalistlikud vaated? Ilmselt toetub Hackenschmidt ka siin omaenda kogemustele, atleedikarjäärile ja maailmarännakutele, nähes inimesi sooritamas mõistusevastaseid vägitükke. Kui inimeste ette astub jõumees ja ütleb, et ta tõstab kohe hobuse koos ratsanikuga üles, siis pealtvaataja mõtleb ja jõuab järeldusele, et see ei ole võimalik. Kuid siis tuuakse hobune ühes ratsanikuga saali ja atleet sooritab edukalt vägitüki. Ometi ütleb mõistus inimesele, et see pole võimalik! Kui inimene on ohuolukorras, näiteks ajab teda taga kurjategija, siis jõuab inimene tunduvalt kiiremini ja kauem joosta kui treeningul. See on seletatav sellega, et treeningul juhindub inimene mõistusest, eluohtlikus olukorras võtab keha aga mõistuse üle võimust – enesealalhoiuinstinkt. Inimene ei mõtle enam selle üle, kui palju ta jõuab, kui palju ja kui kiiresti on ta varem jooksnud või kuidas ta peab jooksuma. Põgenedes on inimene vabanenud kõigest välisest ja lihtsalt jookseb ja jookseb kiiremini kui kunagi varem. Ja Hackenschmidt näibki olevat veendunud, et õpetus, mis tõstab esiplaanile keha (ühtlasi taandades mõistuse ja muu välise), võimaldab inimesele samasugust vabastust. (Vt. Hackenschmidt 1994c: 36.) Kehakultuuriteadlased Maxcy ja Todd pakuvad, et võibolla oli mõistuse tagandamine tingitud valusatest mälestustest seos kaotustega Gotchile. (Vt. Maxcy, Todd 1992: 13.)

Kokkuvõte

Georg Hackenschmidt (1877-1968) oli tuntud Eesti maadleja ja hilisem filosoof, kes paistis juba lapsena silma sportlike saavutuste poolest. Mõeldes küll Tartu Reaalkooli lõpetamise järel inseneri karjääri peale, loobus ta sellest püüdlusest peagi ning asus elama Peterburisse eesmärgiga saada maadlejaks. Maadluse peale oli Hackenschmidtil annet ning juba 1898. aastal tuli ta Euroopa meistriks. Olles kümme aastat ja rohkem kui 3000 matsi järjest võitmatu, kaotas Hackenschmidt esimese võitluse elukutselisena alles 1908. aastal Frank Gotchile. Oma karjääri teise kaotuse, mis oli ühtlasi teine kaotus Gotchile, sai Hackenschmidt sportlaskarjääri viimases matsis 1911. aastal. Esimese maailmasõja päevil istus Hackenschmidt koos oma naisega Saksamaal vangis. Pärast maadluskarjääri elas Hackenschmidt Prantsusmaal ja Inglismaal, tegeledes peamiselt ettevõtluse ja filosoofiaga.

Enne maadlusmatsi Ameerikas sai Hackenschmidt müstilise tundeelamuse osaliseks, mille tagajärjel hakkas ta sügavamalt vaatlema ja mõtisklema. Selle tulemuseks oli ebatavaline metamorfoos tippportlasest filosoofiks. Esimesed teated temast kui filosoofist hakkasid ajakirjanduses ilmuma alles pärast Esimest maailmasõda. 1930. aastail avaldas Hackenschmidt mitmeid filosoofilisi teoseid ning esines samateemaliste loengutega erinevates maailma tippülikoolides. Täielikult filosoofiale pühendus Hackenschmidt pärast suurema osa oma varanduse kaotamist Esimese maailmasõja päevil.

Hackenschmidti filosoofilised mõtisklused võib jagada tinglikult kahte perioodi: maailmasõja-eelne ja maailmasõja-järgne periood. Esimene Hackenschmidti kirjutis ilmus 1903. aastal pealkirjaga „Maadlus antiikajal ja tänapäeval“ vene ajakirjas „Sport“. Artiklis kiidab Hackenschmidt maadlust, arvates see olevat parim spordiala intelligentsuse ja enesekindluse kasvatamiseks. Samuti viitab ta Platonile ja Pythagorasele kui filosoofia suurkujudele, kes tegelesid maadlusega. Hackenschmidti esimese perioodi keskne kirjutis on ühtlasi tema populaarseim ja tuntuim teos „The Way to Live“, mis ilmus 1908. aastal inglise keeles (1909 saksa keeles; 1911, 1912 vene keeles). Praeguseks on sellest ilmunud rohkem kui 20 kordustrükki. Eesmärk, mida varajane Hackenschmidt teenis, oli anda õpetus – ja see õpetus oli tema seisukohast ainuõige –, kuidas elada rahulolu pakkuvat, nautimisväärset elu. Hackenschmidti arvates peab inimene toimima loomulikult ehk püüdlema jõudu; et püüdlus rakenduks tegudeks, peab inimene rakendama tahte jõu suunas (inimese loomulik tahe on jõud) ning keskendama oma mõtted jõule, alles siis saavutab

inimene suure jõu. Ja kui inimene omab suurt jõudu, siis on inimene terve ning kui inimene on tugev ja terve, siis on ta saavutanud kõrgema eesmärgi, milleks on nautimisväärne elu.

Maaailmasõja-järgsel perioodil ilmus Hackenschmidtil hulganisti teoseid. Neist esimesed oli 1932. aastal Saksamaa avaldatud „Entthronung des Hirns. Grundlagen für die Wiederherstellung der Einigkeit und des Friedens der Menschen und der Menschheit“ ning 1934. aastal ingliskeeles avaldatud „It is From Within: The Way To Health, Peace, Beauty, and Vigor“. Aasta hiljem ilmus inglise keeles Hackenschmidti teos „Man and Cosmic Antagonism to Mind and Spirit“, mis on tõlkeraamatuna ilmunud ka „Eesti mõtteloo“ sarjas autoriköites „Valitseda elu“ pealkirja all „Inimene – ning kosmiline vastuseis tema mõistusele ja vaimule“ (tlk. Katre Ligi).

1937. aastal avaldati koguni viis Hackenschmidti teost: „Attitudes and Their Relation to Human Manifestations“, „Consciousness and Character“, „Fitness and Your-Self“, „Self-Improvement“ ja „The Three Memories and Forgetfulness. Neist esimene ilmus pealkirja alla „Hoiakud ja ilmutused“ 1997. aastal samuti autoriköites „Valitseda elu“ (tlk. K. Ligi). See teos on Hackenschmidti katse seletada inimese tegude ja käitumise aluseid. Hackenschmidt väidab, et inimese elus olemise *sine qua non* on, et tal tuleb ümbritsevaga võrdväärseks saada või jääda. Kuid inimene ei tea enne, kui ta on hoiaku võtnud, kas ta suudab ümbritsevaga iseseisvalt võrdväärne olla või vajab toetust. Tegevus, mida inimene sooritab, et olla ümbritsevaga võrdväärne, lähtub hoiakust. Hoiak on inimese väärtuse nentimine ümbruse suhtes. Võtmaks hoiakut peab inimene olema teadlik oma iseväärtusest, see tähendab, et inimene peab arvestama kogu oma keha rakusüsteemiga, sest just sealt tulevad inimese keha kvaliteedid ja atribuudid, ning olema teadlik ka ümbrusväärtusest. Lõpmatust arvust hoiakutest väärivad tähelepanu kolm tüüpi: vaistlik – tõesele seisundile omane, hoiak, mille võtab inimene, kellel on võimekus ümbritsevaga iseseisvalt võrdvõimeline olla; mõistuspärastunud – näivalt tõesele seisundile omane hoiak, mille inimene võtab, kui tunnetab, et tema iseväärtus on jäänud ümbritsevale alla ja selle ületamiseks otsib inimene abivahendi, mida kasutab juhindudes oma mõistusest (mälust), kuid nüüd sisaldab inimese hoiak juba abivahendit ja minevikuväärtust ehk inimene pole enam päris ta ise; ja mõjustatud – ebatõesele seisundile omane ehk halvim hoiak, sest see on inimesele peale surutud ja ei esinda teda ennast üldse. Hackenschmidti meelet on ühiskonna ja selle probleemide tekke põhjuseks see, et järjest rohkem inimesi juhindub mõistuspärastunud hoiakutest ehk üha enam inimesi toetub abivahenditele ja minevikuväärtusele olemaks ümbritsevaga võrdväärne. Ja selle üha suureneva abivahendite

vajaduse tõttu on inimesed moodustanud ühiskonna. Kõik toodavad või pakuvad ühiskonnas mingit hüvitist, abivahendit kompenseerimaks allajäämist ümbritsevale, kuid seda ei pruugi kõigile jätkuda ning inimeste vahel tekib konkurents. Samas on halvemustunne alati ees ühiskonna poolt pakutavast hüvitisest, see tähendab, et kui isegi abivahendeid jätkub, hakatakse enda halvemustundes süüdistama teisi inimesi, inimeste vahel tekivad pinged ja konfliktid. Ja neid konflikte (nt. klassikonflikte) püütakse lahendada mõistuspäraselt, sellised lahendused ebaõnnestuvad alati, kuna Hackenschmidt meelest on sellised probleemid näilised – need on ühiskonnasisesed konfliktid. Tegelik probleem, millega peaks tegelema, seisneb selles, et inimese iseväärtus jääb ümbritsevale alla – ta ei suuda iseseisvalt ümbritsevaga toime tulla, ning ainult kaasnimeste, lõputute hüvitiste abil suudab inimene mingil viisil eksisteerida. Inimese käitumise tõeline ajend pole midagi mõistusest tulenevat, vaid kehaline tingitus (see on alati mõistuse taga), inimese võimelisus või võimekus ümbritsevaga toime tulla – selle unustavad probleemidega tegelevad inimesed ära.

„Self-Improvement“ ilmus esimese Hackenschmidt teosena eesti keeles 1994. aastal „Sporditähe“ neljas numbris pealkirja all „Enesetäiustamine“ (tlk. Timo Diener). „Enesetäiustamises“ õpetab Hackenschmidt inimest õigesti (loomupäraselt) elama, kritiseerides samas ühiskonda – senine selline, ühiskonna itke all elu pole loomulik. Andes üksikule inimesele õpetuse elamiseks loodab Hackenschmidt ühtlasi päästa inimkonna hukust, mille poole see Hackenschmidt meelest liigub. Inimene saab elada loomuoast, rahulolu pakkuvat elu ainult siis, kui elujõud saab temas vabalt väljenduda. Tänapäeva inimene on aga ühiskonna poolt ära rikutud (kõik on ette öeldud ja määratud) ning pole võimeline seetõttu oma elujõudu vabalt väljendama. Et inimene saaks ühiskonna itke alt taas vabaks, tuleb tal võtta hoiak, tundmaks oma kehas sisehäält, mis annab märku ebatäiuslikkusest ning samas ka juhendab, kuidas sellest üle saada. See ületamine toimub läbi mingi harjutuse, milleni keha inimest suunab, ja seda harjutust tuleb sooritada võimalikult loomulikult (mõtlemine tuleb kõrvale jätta) – kehal tuleb lasta domineerida ning seeläbi vabaneb ka elujõud. Hackenschmidt mõnab samas, et keskmine inimene on ühiskonna poolt nii rikutud, et elujõudu ei pruugi olla võimalik vabastada ja seetõttu loomulikku, nautimisväärselt elu elada. Ka Hackenschmidt antav moraalikäsitus on seotud inimese kehaga: inimese moraalne või ebamoraalne käitumine on tingitud vastavast kehalisest seisundist. Halvas kehalises seisundis inimene käitub paratamatult ebamoraalselt, heas seisundis aga moraalselt.

Teadaolevalt viimases filosoofilises teoses, essees „Aeg ja ruum. Olevik, minevik ja tulevik“ (tlk. Olaf Langsepp; „Time and Space. Present, Past and Future“) esitab Hackenschmidt endale iseloomuliku, kehast lähtuva aja ja ruumi käsitle. Hackenschmidti käsitle kohaselt täiuslikus kehalises seisundis inimene aega ega ruumi ei tunnetata ehk on ümbritsevaga ühtne, kuid kuna inimene ei ole täiuslikus seisundis ega saavuta seda täielikult kunagi, siis tekivad viivitus ja vahemik ehk ajaväärtus ja ruumiväärtus. Seejuures ei omista Hackenschmidt ajale ega ruumile tõeväärtust, nentides vaid, et tegemist on pelgalt näiliste väärtustega, tundeastmetega.

Hackenschmidti mõlema perioodi õpetust võib iseloomustada sõnaga „eluõpetus“ ja nad tegelevad sarnase temaatikaga: kuidas saavutada nautimisväärtust, rahulolu pakkuv elu, kuid kui varane Hackenschmidt nägi nautimisväärtuse elu võimalikkust veel ühiskonna sees, siis hiljem tundus see Hackenschmidtile, kui selles ühiskonnas süütult vangis istunule, mõeldamatu. Teise perioodi Hackenschmidti meelest liikus inimkond oma lõpu poole, ainsa võimalusena inimest päästa nägi ta inimese pöördumises ühiskonnavälisesse ellu, kus inimese elujõud saab vabalt toimida ning juhuslikult pakkus ta ise õpetust sellise eluni. Samuti võis just vangistuses viibitud ajast tulla Hackenschmidti vastumeelsus inimese igasuguse käskmise, allutamise, drillimise ja sundimise suhtes, varasemal perioodil polnud Hackenschmidtil selle vastu midagi, näiteks „The Way to Live‘is“ võib näha mõningaid drillimise elemente. Läbivad jooned Hackenschmidti filosoofilises õpetuses nagu kehakesksus ja mõistuse marginaliseerimine on ilmselt tingitud tippportlase karjäärast, mil ta nägi, et inimene on võimekam, kui mõistus kaasa ei löö.

Selle tööga loodan olla andnud oma panuse ühe kuulsama eestlase, Georg Hackenschmidti seni suurema tähelepanuta jäänud filosoofikarjääri uurimisse. Hackenschmidti filosoofia edasine uurimine võiks hõlmata eriti tema õpetuse allikate ja mõjutajate otsimist filosoofia ajaloost. On selge, et Hackenschmidt on uurimist väärt ka Eesti mõtteloo arengu seisukohalt, kuid eriti oleks vaja tuua selgust Hackenschmidti positsiooni Lääne filosoofia ajaloos. Või sellesse, kas ja kuidas ta üldse kuulub sinna. Edasist uurimist silmas pidades tuleb muidugi arvestada sellega, et tegemist on suuresti autodidaktist mehega, kellel puudub süstemaatiline ja akadeemiline filosoofiline haridus ning kelle teadaolevad kokkupuuted ka filosoofia ajalooga olid teadupärast napid.

Kirjandus

- Beckwith, Kim; Todd, Jan (2010). „George Hackenschmidt vs. Frank Gotch. Media Representations and the World Wrestling Title of 1908“. - *Iron Game History: The Journal of Physical Culture*, 11:2, 14-25.
- Bronner, Milton (1935). „„Russian Lion“ of Old Now a Master Psychologist“. - *The Pittsburgh Press*, 27. jaanuar 1935.
- Brüggemann, Karsten (2010). „Imperial Careers and National Recollection: Baltic Wrestlers and the Organization of National Sports in the Late Tsarist Empire“. - *Euphoria and Exhaustion: Modern Sport in Soviet Culture and Society*. Ed. Budy, Sandra; Katzer, Nikolaus; Kohring, Alexandra; Zeller, Manfred. Frankfurt: Campus Verlag, 133-157.
- Chapman, Mike (1991). *Frank Gotch, World's Greatest Wrestler*. William S. Hein & Co, 58.
- Eesti Spordimuseumi koduleht. „Georg Hackenschmidti raamatuauhind“, <http://www.spordimuseum.ee/georg-hackenschmidti-raamatuauhind> [20.04.2014].
- Fair, John D. (1997). „Playing the Game: Sport and British Society, 1910-45 by Derek Birley Review“. - *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 29:2, 347.
- Garfield, Simon (2013). *The Wrestling*. London: Faber & Faber.
- Gentle, David (2000). „Georg Hackenschmidt: The Russian Lion“, <http://www.sandowplus.co.uk/Competition/Hackenschmidt/hack-biog.htm> [20.04.2014].
- Hackenschmidt, Georg. *The Russian Lion [autobiograafia]*. Käsikiri Eesti Spordimuseumis.
- Hackenschmidt, Georg (1908). *The Way to Live*. London: Athletic Publications.
- Hackenschmidt, Georg (1909a). *Complete Science of Wrestling*. London: Health & Strength.
- Hackenschmidt, Georg (1909b). *Der Weg zur Kraft*. Leipzig: Grethlein.
- Hackenschmidt, Georg (1909c). *Wo es bei den Deutschen in der schweren Athletik mangelt*.
- Hackenschmidt, Georg (1932). *Entthronung des Hirns. Grundlagen für die Wiederherstellung der Einigkeit und des Friedens der Menschen und der Menschheit*. Leipzig.
- Hackenschmidt, Georg (1934). *It is From Within: The Way To Health, Peace, Beauty, and Vigor*. London: Peverleys.

- Hackenschmidt, Georg (1935). *Man and Cosmic Antagonism to Mind and Spirit: the Psychological, Physical, Mental and Spiritual Related to Physiological Processes*. London: Universal Publications.
- Hackenschmidt, Georg (1937a). *Attitudes and Their Relation to Human Manifestations*. London: Billing.
- Hackenschmidt, Georg (1937b). *Consciousness and Character: True Definitions of Entity, Individuality, Personality, Nonentity*. London.
- Hackenschmidt, Georg (1937c). *Fitness and Your-Self*. London.
- Hackenschmidt, Georg (1937d). *Self-Improvement*. London: Billing.
- Hackenschmidt, Georg (1937e). *The Three Memories and Forgetfulness*. London: Billing.
- Hackenschmidt, Georg (1994a). „Enesetäiustamine [1.osa]“. - *Sportitäht*, 1, 24-27.
- Hackenschmidt, Georg (1994b). „Enesetäiustamine [2.osa]“. - *Sportitäht*, 2, 34-37.
- Hackenschmidt, Georg (1994c). „Enesetäiustamine [3.osa]“. - *Sportitäht*, 3, 34-37.
- Hackenschmidt, Georg (1994d). „Enesetäiustamine [4.osa]“. - *Sportitäht*, 4, 34-35.
- Hackenschmidt, Georg (1997). *Valitseda elu: Hoiakud ja ilmutused; Inimene ning kosmiline vastuseis tema mõistusele ja vaimule*. Tartu: Ilmamaa.
- Hackenschmidt, Georg (1998). „Aeg ja ruum : olevik, minevik ja tulevik“. - *Akadeemia*, 3, 574-578.
- Hackenschmidt, Georg (2011). *The Way to Live*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Hackenschmidt in Europe – Genealogy Network (2006). „Hackenschmidt in Estland und Sweden: Namen, Daten“, http://www.hackenschmidt-eu-gennet.de/resources/h_estland_schweden/Namen,%20Daten.pdf [20.04.2014].
- Harkness, Norris (1959). „Exercise When Needed“. - *The Milwaukee Journal*, 14. juuni, 11.
- Hemme, Florian; Todd, Jan (2013). „Beyond the Hack Squat: George Hackenschmidt's Forgotten Legacy as a Strength Training Pioneer“. - *Iron Game History: The Journal of Physical Culture*, 12:3, 3-18.
- H. T. (1926). „George Hackenschmidt filosoofina“. - *Päevaleht*, 295, 7.
- Koik, Lembit (1996). *100 aastat Eesti raskejõustikku (1888-1988)*. Tallinn : Eesti Entsüklopeediakirjastus, 41-55.
- Kristjanson, Georg (1973). *Eesti raskejõustiku ajaloost: Lurichist Taltsini*. Tallinn: Eesti Raamat, 135-144.

- Kull, Aivar (1998). „Maailmaparandaja Georg Hackenschmidt – tuntud atleet ja ärgas maailmakodanik [raamatu „Valitseda elu“ arvustus]“. – *Tartu Postimees*, 5. Juuni.
- Langsepp, Olaf (1968). *George Hackenschmidt : [ülevaade elust ja tegevusest]*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Langsepp, Olaf (1994). [Eessõna G. Hackenschmidt teosele „Enesetäiustamine“]. - *Sporditüht* 1, 24.
- Langsepp, Olaf (1998). „Georg Hackenschmidt (1877-1968)“. - *Akadeemia*, 3, 578-581.
- Ligi, Katre (1997). „Tõlkija saatesõna“. – Georg Hackenschmidt, *Valitseda elu*, Tartu: Ilmamaa, 297-302.
- Malnoske, Andrew (2009). „George Hackenschmidt“. – *The Professional Wrestling Hall of Fame and Museum Online*, <http://www.pwhf.org/halloffamers/bios/hackenschmidt.asp> [01.05.2014].
- Maxcy, Spencer; Todd, Terry (1992). „Muscles, Memory: and George Hackenschmidt“. - *Iron Game History: The Journal of Physical Culture*, 2:3, 10-15.
- Meie Kodumaa (1909). „Jõumees Georg Hackenschmidt..“, 2. November.
- Parve, Ralf R. (2007). „Nädala juubilar George Hackenschmidt 130“. - *Kesknädal*, 1. August.
- Põldoja, Ants (1999). „Eestlane sajandi sportlaseks“. - *Eesti Päevaleht Online*, <http://epl.delfi.ee/news/eesti/eestlane-sajandi-sportlaseks.d?id=50768497> [20.04.2014].
- Ree, Jonathan; Urmson, J.O. (2005). „Hackenschmidt, George (1878-1968)“. - *The Concise Encyclopedia of Western Philosophy*. Taylor and Francis e-library, 150.
- Schwede, Indrek (2000). „Kõige kuulsama eestlase otsinguil“, - *Eesti Päevaleht Online*, <http://epl.delfi.ee/news/melu/koige-kuulsama-eestlase-otsinguil.d?id=50793351> [20.04.2014].
- Snowden, Jonathan (2012). *Shooters: The Toughest Men in Professional Wrestling*. Toronto: ECW Press.
- Solomon, Matthew (2010). *Disappearing Tricks: Silent Film, Houdini, and the New Magic of the Twentieth Century*. Illinois: University of Illinois Press.
- T. (1936). „Georg Hackenschmidt – suurim eesti jõumees-seikleja“. – *Välis-Eesti*, 1, 15-17.
- Talbot, Gayle (1934). „Former Throw King Stars As Prof“. - *Herald-Journal*, 16. Detsember, 22.
- The H. J. Lutcher Stark Center For Physical Culture and Sports. „Hackenschmidt Scrapbook“, <http://www.starkcenter.org/books/hackenschmidt-scrapbook/> [01.05.2014].

- The Morning Record (1968). „Hackenschmidt, Famed Matman Dies At Age 92“, 20. Veebruar, 9.
- The Pittsburgh Press (1929). „„Hack“ Wrestles The Philosophy“, 1. Juuli, 37.
- The Spokesman-Review (1908). „Gotch Follows Hackenschmidt“, 29. November.
- Tripp, Mike (2010). „Hackenschmidt, George (1877-1968)“. - *Oxford Dictionary of National Biography Online*, <http://www.oxforddnb.com/view/article/56367> [20.04.2014].
- Trowbridge, Tony. (2013). „When Gotch beat the „Russian Lion“ again“. - *Chicago Tribune Online*, http://articles.chicagotribune.com/2013-09-08/news/ct-per-flash-wrestling-0908-20130908_1_frank-gotch-george-hackenschmidt-greco-roman [20.04.2014].
- Tõlv, Asko (1938). „Georg Hackenschmidt jälle Ameerikas“. - *Välis-Eesti*, 5, 152-153.
- Viru, Atko (1997). „Georg Hackenschmidt – jõumees ja filosoof“. – Georg Hackenschmidt, *Valitseda elu*, Tartu: Ilmamaa, 303-306.
- Walker, Mort (1953). „Russ Lion Still Going As He Crowds 80“. - *Lodi News-Sentinel*, 3. oktoober, 9.

Abstract

Insight into the philosophical teachings of Georg Hackenschmidt

The aim of this paper is to have a look into the philosophical teachings of Georg Hackenschmidt – the famed wrestler and late philosopher. First the paper will give an overview of his life, focusing on how he evolved into a philosopher.

In the second part, the focus will be on the philosophical teachings of Hackenschmidt – separated into two parts: before the World War I and the post-war period. Moving on in a chronological order, the paper will give an overview of the works of Hackenschmidt in both of these periods. An in-depth focus will go to the understanding of his works that give the best insight into his philosophical teachings: “The Way to Live“ (1908), “Attitudes and Their Relation to Human Manifestations“ (1935), “Self-Improvement“ (1937) and “Time and Space“ (1998). The teachings of Hackenschmidt is centred around the human body, focusing on the themes: ’how to achieve an enjoyable life’, ’human behaviour and its basis’, and ’time and space’.

According to Hackenschmidt the human body is the organic representation or manifestation of life power and to achieve an enjoyable life, man has to listen to his body and its inner voice to release this power. At the time of his writings, he believed this to be impossible due to the social pressure and society in general. To exist, man has to become or stay equal with his environment. According to Hackenschmidt, this is only possible by understanding and comparing ’self-value’ with the ’environment-value’ – comparing these two values is called ’attitude’; and this ’attitude’ fully builds human behaviour and actions. Time and space are relative values and depend on the condition of human body. In the perfect state, there is no time and space.

Lastly, the paper directs attention to the similarities and differences of the philosophical views of Hackenschmidt between the pre and post World War I periods, related to his own life.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Joosep Sibul

(sünnikuupäev: 06.03.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Sissevaade Georg Hackenschmidti filosoofilisse õpetusse“, mille juhendaja on professor Ülo Matjus,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 14. mail 2014.